

**PROFESSIONELE BACHELOR IN HET ONDERWIJS
KLEUTERONDERWIJS**

Zelfstandig Project

**Muzisch aan de slag met taal
De Nederlandse taal stimuleren bij
anderstalige kleuters**

Voorwoord

Omdat ik de weg naar mijn zelfstandig project niet alleen heb afgelegd, zou ik graag enkele mensen willen bedanken voor hun steun en inzet. Allereerst mijn promotor Tine Geens die mij gedurende het hele schooljaar heeft geholpen met de begeleiding en ondersteuning van mijn project.

Daarnaast zou ik ook graag basisschool de Mozaïek in Schaarbeek (Brussel) bedanken omdat ik in de derde kleuterklas mijn zelfstandig project gedurende zes weken mocht uittesten. Ze hebben mij met open armen ontvangen en ik voelde mij echt thuis.

Ook mijn familie wil ik bedanken voor het bedenken van ideeën en uitlenen van spullen tijdens stage. Jullie hebben niet enkel dit jaar maar gedurende drie jaar mij enorm gesteund in mijn opleiding.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
Inhoudsopgave.....	4
Inleiding.....	7
1 Oriënteren.....	8
1.1 Aanleiding van het praktijkonderzoek.....	8
1.2 Met verschillende manieren opzoek naar het praktijkprobleem.....	8
1.2.1 Brainstorm.....	8
1.2.2 Freewriting.....	9
1.2.3 Conceptmapping.....	10
1.3 Beschrijven van het praktijkprobleem.....	11
2 Richten.....	13
2.1 Onderzoeksdoel.....	13
2.2 Onderzoeksvraag.....	13
3 Het talige luik.....	15
3.1 Wat is taal?.....	15
3.2 Taalontwikkeling.....	15
3.3 Verwerving van een tweede taal.....	17
3.4 Hoe kan je taal stimuleren bij anderstalige kleuters?.....	19
3.4.1 GO4ty.....	20
3.5 Brusselse context.....	22
3.5.1 Taal in een Brusselse klas.....	23
3.5.2 Meertaligheid.....	23
4 Muzisch taalleren.....	25
4.1 TaalCULTuur.....	25
4.2 Voordelen of vooroordelen.....	26
4.3 Interactie.....	27
5 Het muzische luik.....	28
5.1 Muzische vorming.....	28
5.2 Waarom is muzische vorming zo belangrijk?.....	30

5.3	Muzische vorming: muziek & drama	31
5.3.1	Muziek	31
5.3.2	Drama.....	32
6	De muzische kalender	34
6.1	Muziek en drama kalender	34
6.2	Activiteit: Brullen als een leeuw.....	35
6.2.1	Reflectie	35
6.2.2	Foto's.....	37
6.3	Activiteit: Wie is het?	39
6.3.1	Reflectie	39
6.3.2	Foto's.....	41
7	Activiteiten	42
7.1	Keukenorkest (muziek).....	42
7.1.1	Foto's.....	45
7.1.2	Reflectie	46
7.2	Grafische notatie (muziek)	48
7.2.1	Reflectie	50
7.3	Drama vanuit een prentenboek (drama)	52
7.3.1	Reflectie	55
7.4	Klankverhaal (drama en muziek).....	57
7.4.1	Reflectie	58
8	Besluit.....	60
9	Bibliografie.....	62
10	Bijlagen.....	64
10.1	Bijlage 1.....	64
10.1.1	Prent kok	64
10.1.2	Foto's keukenmateriaal	65
10.1.3	Prenten lied keukenorkest.....	67
10.2	Bijlage twee	70
10.2.1	Getallenkaartjes	70
10.2.2	Foto's instrumenten	71
10.2.3	Ritme – woordkaarten	73

10.3	Bijlage drie.....	77
10.3.1	Cover prentenboek.....	77
10.3.2	Vijf prenten uit het prentenboek	78
10.3.3	Gevoelskaarten	81
10.3.4	Weerselementen	83

Inleiding

Toen mij eind vorig schooljaar werd gevraagd waar ik graag een zelfstandig project rond wou uitwerken, had ik niet meteen een idee. Leerkrachten gaven mij dan de tip om iets te kiezen waar ik zelf ook graag mee bezig ben. Daar moest ik niet lang over nadenken en wou graag werken rond muziek en drama. Ik ben dan opzoek gegaan naar een stageschool en deze vond ik in Schaarbeek (Brussel). Door een korte observatie kwam ik er al snel achter dat het kennen van de Nederlandse taal een probleem was in de derde kleuterklas.

Door te brainstormen kwam ik tot mijn uiteindelijke project 'muzisch aan de slag met taal'

In hoofdstuk één en twee zal ik de opstart en het onderzoek naar mijn hoofdvraag toelichten. Hieronder valt het beschrijven van mijn praktijkprobleem, het zoeken naar mijn hoofdvraag en ten slotte het formuleren van mijn bijvragen.

De aansluitende hoofdstukken drie, vier en vijf zullen het literair onderzoek zijn naar het antwoord op mijn onderzoeksvraag. Je zal meer uitleg krijgen over taal, recent onderzoek muzisch taalleren en muzische vorming.

Ten slotte sluit ik af met mijn praktijkgedeelte en bijhorende conclusie.

Voor mijn praktijkgedeelte kwam ik op het idee een muzische kalender te maken. Met deze kalender wil ik kleuters tijdens het onthaal of afsluitmoment van de dag kort onderdompelen in het muzisch bad. Ik heb me vooral verdiept in de domeinen muziek en drama omdat de tijd het niet toe liet alle domeinen aan te kaarten.

Naast de muzische kalender heb ik ook vier activiteiten ontwikkeld waarbij ik de Nederlandse taal wil stimuleren. Ook tijdens deze lessen ga ik met muziek en drama aan de slag.

Met de muzische kalender en lessen wil ik graag binnen zes weken de Nederlandse taal stimuleren bij anderstalige kleuters.

Ik wens je veel muzisch leesgenot.

1 Oriënteren

In het eerste hoofdstuk Oriënteren zal ik jullie laten kennis maken met de weg naar mijn praktijkonderzoek. In 1.1 vertel ik jullie wat de aanleiding is tot dit onderzoek. Vanaf 1.2 kan je lezen over de verschillende manieren die ik uitgetest heb om tot een praktijkonderzoek/probleem te komen. Ten slotte kan je bij puntje 1.3 lezen hoe ik het praktijkprobleem ervaar.

1.1 Aanleiding van het praktijkonderzoek

Dit jaar startte ik in mijn laatste jaar van de opleiding kleuteronderwijs (prof. Bachelor kleuteronderwijs). Het leek me een uitdaging om aan de slag te gaan in een grootstedelijke context, dus koos ik voor een stage school in Brussel. Basisschool de Mozaïek in Schaarbeek (Brussel) zou mijn werkterrein worden voor 6 weken. Wat me tijdens de observatie in deze derde kleuterklas meteen opviel is dat alle kleuters in deze Nederlandstalige school in de thuissituatie een andere moedertaal hebben. Dit zorgt ervoor dat ze vaak bepaalde woorden niet kennen, opdrachten pas kunnen uitvoeren als ze ze visueel kunnen waarnemen en dat gaf de doorslag om meer aandacht te besteden aan taalstimulering van de Nederlandse taal.

1.2 Met verschillende manieren opzoek naar het praktijkprobleem

Met mijn praktijkonderzoek zou ik graag iets verbeteren in de Nederlandse taalvaardigheid van de kleuters want ik merk dat de kleuters vaak hun aandacht verliezen tijdens gezamenlijke activiteiten. Volgens mij heeft dit te maken met het feit dat ze niet kunnen volgen. Dit omdat er veel wordt besproken maar niet echt iets wordt gedaan. Daarnaast ook het feit dat ze moeten stilzitten en niet weten wat er van hen wordt verwacht.

1.2.1 Brainstorm

Om mijn veronderstellingen van naderbij te bekijken ging ik brainstormen. Opvallende elementen die voor mij naar voor komen zijn de vele kleuters die een andere moedertaal hebben dan het Nederlands. De focus die er ligt op de Nederlandse en niet op de andere (thuis) talen en het feit dat, naar mijn aanvoelen, de Nederlandse taal onvoldoende gestimuleerd wordt in deze klas.

Deze elementen zorgen er voor dat ik graag een aanzet wil doen om dit praktijkprobleem op te lossen.

1.2.2 Freewriting

Een andere manier om mijn praktijkonderzoek te benaderen is de methode 'freewriting.' Je kijkt hierbij niet naar schrijffouten of zinsbouw. Ik legde mezelf een tijdslimiet van zes minuten op en dit was wat er uit mijn pen vloeide:

Mijn stage vindt plaats in de derde kleuterklas. Ik heb eerder het gevoel dat ik in een tweede kleuterklas sta. Door mijn stage ervaring kan ik klassen vergelijken en merk ik dat deze kleuters erg zwak zijn. Uiteraard zijn er altijd kleuters die er uitspringen (zowel positief/negatief) Daarnaast speelt taal een belangrijke rol. Zo liet ik een foto zien van een kikker en wisten de kleuters niet wat het was. Ze hadden het nog nooit gezien en konden het dus niet verwoorden. Ik schrok hier erg van omdat het een bekend dier is. Tijdens onthaal en kalenders spreken de kleuters nauwelijks. Ze kennen de rituelen en kunnen deze ook perfect uitvoeren. Tijdens talige spelletjes moet ik of juf Sophie vaak dingen *voorzeggen*. Zelfs dan komen kleuters niet tot spreken. Als ze naar *huis* gaan spreken hun ouders de *moedertaal*, zo weet ik ook dat het Nederlands thuis nauwelijks of niet wordt gesproken. Dit vertelde juf Sophie mij. Tijdens een oudercontact kunnen de *ouders* vaak *niet verstaan* wat juf Sophie wil vertellen. Het is erg jammer dat beide partijen elkaar niet kunnen verstaan. Ouders willen vaak dingen vragen en de juf wil graag iets over hun zoon/dochter vertellen. Ik merk wel dat ze tijdens muzische activiteiten meer interesse tonen. Bij het lied over ridders en prinsessen konden de kleuters vrij snel meezingen. Dit kwam omdat ik heel visueel had gewerkt. Via prenten en uitbeelden. Ook al had ik dit niet verwacht want de juf vertelde mij dat de kleuters niet snel een lied of versje konden onthouden.

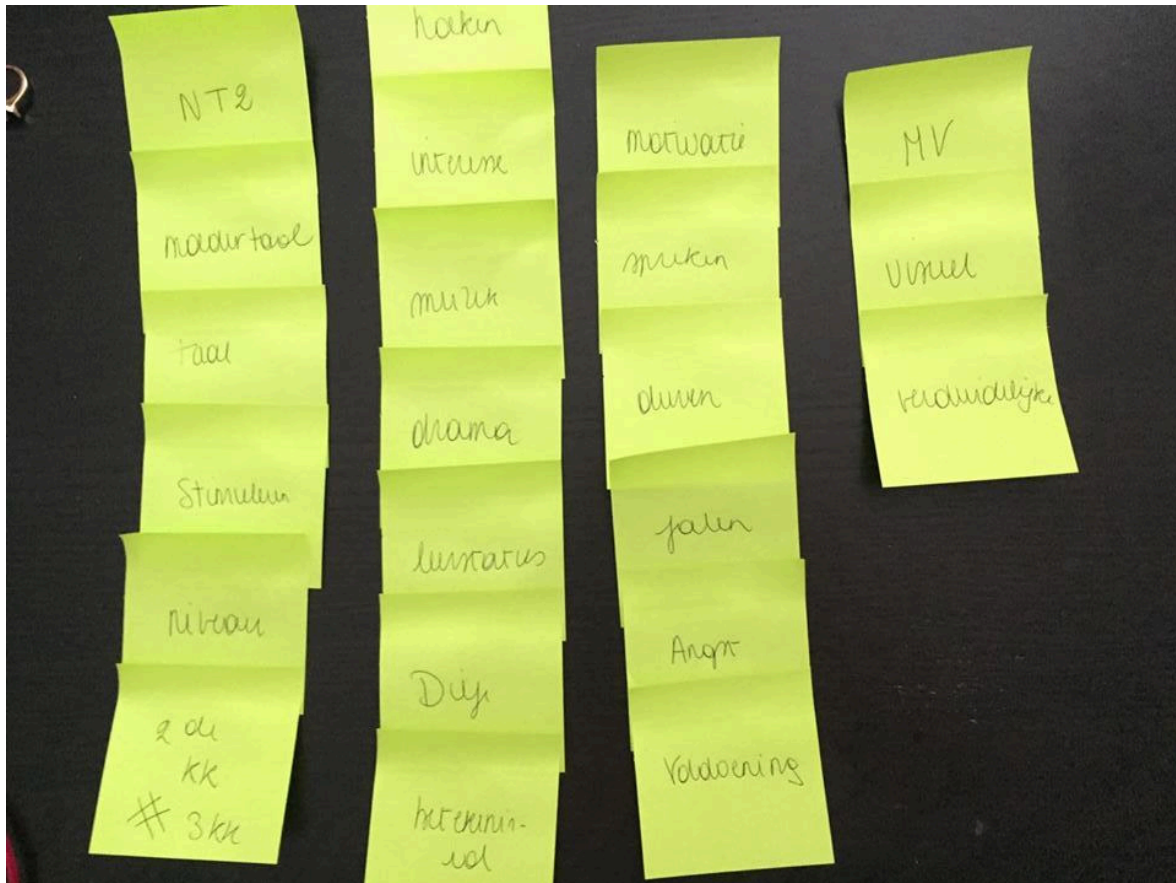
Je hebt mijn stukje freewriting kunnen lezen. Nu vat ik kort samen wat de belangrijkste info is die ik eruit haalde.

Mijn kleuters in mijn klas hebben allemaal een andere moedertaal dan het Nederlands. Dit is voor hen vaak de tweede of zelfs derde taal. Het is dan ook niet makkelijk voor hen om ondergedompeld te worden in een nieuwe taal. Doordat ze thuis vaak hun moedertaal spreken raken ze sneller de woorden van het Nederlands weer verloren.

Het is dus mijn taak als leerkracht om nieuwe woordenschat of taalregels op een interactieve manier aan te reiken. Laat de kleuters zelf veel meer verwoorden, laat hen even nadenken maar ga zeker niks forceren.

1.2.3 Conceptmapping

Dit vond ik persoonlijk 1 van de leukste en interessantste manieren om tot mijn praktijkonderzoek/probleem te komen. Op post-its schreef ik woorden die te maken hadden met mijn praktijkonderzoek. Deze ging ik hierna in verschillende combinaties plaatsen en zo ontdekte ik verbanden die ik eerst niet zag.

Ik bespreek even van links naar rechts wat de verbanden zijn die ik eruit haalde.

In mijn derde kleuterklas bevind ik mij op het niveau van een tweede kleuterklas. Ik zal in mijn klas zowel de Nederlandse taal als de moedertaal stimuleren.

Daarnaast zal ik betekenisvolle activiteiten/hoeken kunnen ontwerpen rond drama en muziek. Waarbij ik zal differentiëren op leerstatus en interesse.

Vervolgens wil ik de motivatie verhogen om hun angst en het falen om te spreken te verlagen. Zo haalt de kleuter voldoening en durf uit deze motivatie.

Tenslotte zal muzische vorming een meerwaarde zijn binnen dit hele gebeuren, omdat ik visueel via instrumenten, prenten, concreet materiaal, bepaalde woordenschat kan verduidelijken.

Deze ideeën haalde ik uit mijn conceptmapping. Omdat de tijd het niet toelaat zal ik maar enkele ideeën kunnen uitwerken. Het onderzoek van bronnen en de effectieve praktijk zal je terug vinden in de volgende hoofdstukken.

1.3 Beschrijven van het praktijkprobleem

Ik loop vier weken stage in een Nederlandstalige school de Mozaïek in Brussel. Zoals ik al eerder aanhaalde bevind ik mij in een Brusselse context, meer bepaald Schaarbeek. Samen met Molenbeek staat deze gemeente bekend als een plaats met verschillende culturen. Dit bekent dan ook verschillende talen/moedertalen. Ik sta in de derde kleuterklas die bestaat uit 20 kleuters. Al mijn kleuters hebben een andere moedertaal dan het Nederlands.

In de Brusselse context komt dit meer en meer voor. Het is belangrijk om te weten dat andere talen ook een verrijking kunnen zijn. Door ook hun thuistaal te betrekken zullen de kleuters zich meer op hun gemak voelen. Ouders spreken thuis Turks, Frans, Arabisch, Grieks en Marokkaans. Ze sturen hun kinderen naar een Nederlandstalige school, omdat ze voor hun kinderen een mooie toekomst willen waar ze de Nederlandse taal in kunnen gebruiken.

Doordat ze een andere moedertaal hebben en het Nederlands niet voldoende beheersen of machtig zijn. Kunnen ze vaak de activiteiten niet volgen, spreken ze niet tijdens het kringmoment, antwoorden ze niet op vragen, ...

Dit zou het gevolg kunnen zijn van angst om fouten te maken, bepaalde woorden/vragen niet verstaat, het woord niet kent in het Nederlands, ...

Hoe kan je als leerkracht er dan voor zorgen dat ze dit wel kunnen? Ik denk hierbij aan: inspelen op hun interesses, zorgen voor betekenisvolle taken, motiveren en belonen van kleuters,

De kans dat kleuters later in een vicieuze cirkel terechtkomen is er, omdat ze misschien enkel de thuistaal machtig zijn. Ik zou dan ook graag willen onderzoeken op welke manier ik de Nederlandse taal bij anderstalige kleuters kan stimuleren. Dit zal een meerwaarde zijn voor de klas en de kleuters.

Door aan dit onderzoek te werken hoop ik mijn kleuters in de klas een aanzet te geven tot het lief hebben van de Nederlandse taal. Daarnaast is het ook fijn voor de school om bepaalde activiteiten, ideeën, later in de klas te gebruiken. (Beek, 2004)

2 Richten

In het vorige hoofdstuk stelde ik jullie mijn praktijkprobleem voor. Graag wil ik van hieruit mijn onderzoeksdoel (2.1) verduidelijken. Dit houdt in dat ik verschillende bronnen zal doornemen en onderzoeken om op die manier mijn onderzoeksvraag (2.2) vorm te geven en af te bakenen.

2.1 Onderzoeksdoel

Zoals je daarnet in hoofdstuk 1 kon lezen bevind ik mij in de Brusselse context in een derde kleuterklas waar de kinderen slechts met mondjesmaat de Nederlandse taal begrijpen. Ik wil deze kleuters graag de liefde voor de Nederlandse taal bijbrengen, daardoor ben ik dus genoodzaakt om opzoek te gaan naar manieren om het gebruik van het Nederlands te stimuleren.

De grote uitdaging zal zijn: hoe doe ik dit? Hiervoor zal ik me baseren op recent onderzoek (hoofdstuk 4: Karen Reekmans) en vanuit eigen bevindingen proberen enkele activiteiten aan te reiken aan mijn mentor van de derde kleuterklas van basisschool de Mozaïek in Schaarbeek.

2.2 Onderzoeksvraag

Het praktijkprobleem en het bijhorende onderzoeksdoel leiden mij tot onderstaande onderzoeksvraag.

Met welke activiteiten kan ik het Nederlands van de anderstalige kleuters in de derde kleuterklas van basisschool de Mozaïek in Schaarbeek verbeteren?

Het antwoord op deze onderzoeksvraag opzoeken in verschillende bronnen is geen gemakkelijke opgave. Daarom deelde ik mijn hoofdvraag op in verschillende deelvragen.

- Hoe ontwikkelt taal?
- Wat verstaan we onder anderstalige kleuters?
- Hoe stimuleer je de Nederlandse taal bij anderstalige kleuters?
- Welke activiteiten zouden geschikt zijn om taal te stimuleren?

3 Het talige luik

Binnen het talige luik zal ik jullie meer uitleg geven over wat taal is en waarom het een belangrijke rol speelt binnen mijn zelfstandig project. Taal zit in alles om ons heen en leert ons veel over de wereld. Voor een NT2 ¹spreker is Nederlands de tweede of derde taal waardoor voor hen 'taal' abstract wordt. In hun moedertaal heeft een bepaald woord een andere betekenis dan in het Nederlands.

3.1 Wat is taal?

Doormiddel van taal kan je gevoelens, gedachten, wensen en informatie uiten tegenover anderen. Een mens heeft immers nood aan sociale contacten en taal speelt hier een belangrijke rol in. Als eerste is taal dus een communicatief middel.

Daarnaast is het ook een instrumenten om ons te leren denken en leren. Zo kunnen we plannen maken, problemen signaleren, redeneren, ...

Taal is belangrijk voor een goede sociale, emotionele en intellectuele ontwikkeling. (taal)

3.2 Taalontwikkeling

Iedereen ontwikkelt op een andere manier. Sommige kinderen zijn zindelijk als ze twee jaar zijn andere doen er een halfjaar langer over. Dat is ook helemaal niet erg, ook voor de taalontwikkeling is dit op ieders tempo.

De taalontwikkeling begint al bij de baby. Baby's communiceren op basis van reflexen, zoals huilen, lachen, bewegen, ... Hiermee geeft het zijn lichamelijke behoefte aan en reageert de baby op de omgevingsgeluiden.

Vanaf een half jaar tot één jaar begint het kind te brabbelen. Het kind produceert lange reeksen van medeklinkers of klinkers. Zoals: dadadada, Daarnaast leert het kind ook simpele gebaren te gebruiken zoals: zwaaien, nee schudden, ...

Als het kind één jaar is verschijnen de eerste woorden. We noemen dit de één-woord fase. Deze woorden hebben te maken met mensen, plaatsen en dingen. Zo kan één bepaald woord meerdere betekenissen hebben. Mama kan betekenen: Wanneer komt mama? Waar is mama?

¹ Is iemand die Nederlands als tweede taal heeft

Vanaf de leeftijd van één tot twee jaar begint het kind bepaalde woorden te combineren dit noemen we de twee-woord zinnen. Zoals 'mama eten' dit kan dan ook weer verschillende betekenissen hebben zoals: ik heb honger mama of mama is aan het eten. Het kind kan ook eenvoudige opdrachten uitvoeren.

Vervolgens komen we tot de peuterleeftijd: twee tot drie jaar : in deze fase gebruikt het kind taal om gesprekjes te voeren en nieuwe dingen te leren. De zinnen worden langzamerhand grammaticaal juist. Het lijkt in deze fase vaak zo dat het kind meer fouten maakt dan in het begin. Dit komt omdat het kind op zoek gaat naar de juiste taalregels.

Ten slotte is er de kleuterleeftijd van drie tot vier jaar. Het kind spreekt dan meestal in eenvoudige zinnen. Het kind zal in deze fase ook vaker vragen 'waarom' iets is. Hierdoor leert het kind verbanden te leggen tussen dingen.

Daarnaast is het ook belangrijk om te weten dat wij als leerkracht maar ook als ouders onbewust drie principes toepassen in de taalontwikkeling.

Zoals een goed passend taalaanbod. Dit is een taalaanbod dat afgestemd is op het niveau van de kleuter. Hier kan je verder over lezen in het deeltje verwerving van een tweede taal. Vervolgens geven we ruimte aan het kind. Zodat het kind zelf kan terug praten en dus uitgebreid met taal kan oefenen en experimenteren.

Als laatste geven we ook feedback aan onze kleuters. Dit doen we door goed te luisteren naar het kind en hier op natuurlijke wijze feedback op te geven.

Bij deze drie principes staan we niet stil omdat we ze van nature toepassen. Zo zie je maar dat de taalontwikkeling een lange weg aflegt en wij als leerkracht of ouder daar op een natuurlijke manier mee om gaan.

(taal) (Beek, 2004)

3.3 Verwerving van een tweede taal

Een nieuwe taal aanleren is vaak geen makkelijke opgave. Kinderen horen immers van jongs af aan hun moedertaal. Ze leren woorden kennen, zinnen vormen, bepaalde taalregels toepassen, ... Als een kind daarna in een school terecht komt waar niet hun moedertaal gesproken wordt is het vaak een moeilijke opgave om alles te begrijpen. Stel je voor dat wij in Rusland de weg moeten vragen dan staan wij ook met onze mond vol tanden.

Iemand die Nederlands als tweede taal aanleert noemen we ook een NT2 spreker. Een NT2 spreker staat voor Nederlands als Tweede Taal. In mijn klascontext spreken de kleuters thuis: Frans, Turks, Marokkaans, Grieks en Arabisch. Ze horen en spreken de Nederlandse taal enkel op school.

Om een nieuwe taal te leren legt een kind een hele weg af. In het begin spreken we van de stille periode. Tijdens deze periode went het kind aan de klascontext en aan de tweede taal. Nadien komt het kind terecht in de redzaamheidsfase; zo kan het kind zijn eigen bezittingen aanduiden en aandacht vragen. Vervolgens is er de aanspreekbaarheidsfase waar het kind kan vertellen over dingen in het nabije verleden en kan aangeven wat hij wel of niet leuk vindt. Ten slotte de taal denk fase waarin het kind al een redelijke woordenschat heeft ontwikkeld en denkrelaties kan leggen. Dit is de weg dat een kind aflegt om de tweede taal te verwerven.

Naast de weg die het kind aflegt zijn er ook enkele factoren waar je rekening mee moet houden om een tweede taal te verwerven. Allereerst heb je de individuele factoren. Onder individuele factoren vallen enkele componenten, zoals de moedertaal dit is de taal die het kind aangeleerd krijgt door de omgeving waar hij opgroeit. Daarnaast is het geslacht ook bepalend voor de verwerving van een taal. Zo hebben meisje vaak meer motivatie om iets te leren, terwijl deze motivatie bij jongens er minder is. Ook de taalaanleg speelt een belangrijke rol, als de ouders erg veel met taal bezig zijn zal dit het kind enkel ten goede komen.

Naast de individuele factoren zijn er ook de sociale factoren. Hieronder valt de omgeving, taalaanbod en interactie. Met de omgeving verstaan we de plaats waar het kind opgroeit. In een zeer talige gezin² of eerder een zwak talig gezin. Naast de omgeving speelt het taalaanbod ook een belangrijke rol. Als de ouders veel Nederlandse boekjes voorlezen of bepaalde voorwerpen benoemen in het Nederlands.

² Een gezin dat veel met taal bezig is (verhalen vertellen, meespelen met het kind, ...)

Zal het kind de Nederlandse taal ook meer gaan gebruiken. Daaronder valt dus ook de interactie met het kind. Als deze enkel in de moedertaal is, zal het kind geen spreekoefening hebben om het Nederlands te leren.

Deze factoren zijn volgens mij zeker elementen waar je als leerkracht rekening mee moet houden. Zo las ik dat kleuters of leerlingen die Nederlands als tweede taal hebben, het erg moeilijk hebben om de uitleg van de leerkracht te begrijpen. Dit hangt af van de drie manieren waarmee je met de taal van een kleuter omgaat. Hierover kon je lezen in het vorige deel van taalontwikkeling. Ik heb het hier dan over taalaanbod, taalruimte en feedback. Deze drie componenten zijn altijd verbonden met elkaar en vormen samen een stevige basis voor de taalontwikkeling van een kind.

Een belangrijk topic van deze factoren dat ik zeker wil aanhalen is de interactie. Als leerkracht moet je vooral je ogen en oren open houden. Vaak gaan deze anderstalige kleuters in het begin weinig of niks zeggen. Door in interactie te gaan over zijn handelingen leert het kind nieuwe woordenschat. Dit zonder dat de kleuter zelf iets heeft gezegd. Het kind zal dit woord koppelen aan een handeling waardoor nieuwe woordenschat wordt verworven.

Waar je wel rekening mee moet houden is dat bepaalde woorden in één taal een andere betekenis hebben. Neem nu het woord yoghurt in het Nederlands is dit een soort dessert, terwijl het in het Turks een dressing betekent. Als je nieuwe woorden leert is het veel meer dan enkel het vertalen van woorden.

Daarnaast is het ook belangrijk te zorgen voor betekenisvolle taken. Dit zijn taken waar de kleuter iets uit leert en waar vooral een uitdaging in zit. Een kind gaat niks leren als je op zijn niveau blijft inspelen, probeer een stapje hoger te gaan en zijn grenzen te verleggen. Als leerkracht merk ik hoe belangrijk het is om een kleuter iets te laten doen met een doel. De kleuter wordt hierdoor gemotiveerd en zijn denken wordt gestimuleerd. Na de taak of de opdracht krijgt het kind een goed gevoel en heeft hij zichzelf tot een hoger niveau getild. Het is jou taak als leerkracht om dit kind ook feedback te geven. Een kleuter is er niks mee een taak uit te voeren zonder dat hij weet of dit goed of slecht is. Geef als leerkracht ook onderbouwde feedback. Waarom deed hij het goed of slecht? hoe kan hij/zij het anders doen?

.....

(Steverlinck, 2016) (Verheyen, 2005) (Beek, 2004)

3.4 Hoe kan je taal stimuleren bij anderstalige kleuters?

“Elke dag die een kleuter in de klas doorbrengt, telt. Hoe vroeger kinderen schoollopen, hoe minder kans ze hebben op een school achterstand. Ook de vroege en goede kennis van het Nederlands biedt kinderen extra kansen. De kleuterscholen kunnen ook dit schooljaar rekenen op extra middelen om de bijkomende anderstalige kleuters een goede basis Nederlands aan te leren.” Dit vertelde onze minister van onderwijs Hilde Crevits. Ik kan mij wel vinden in het geen dan onze minister van onderwijs aanhaalt. Hoe sneller of hoe eerder een kleuter begint aan zijn schoolloopbaan hoe meer kansen hij heeft. Als dit niet gebeurt komt het kind in een vicieuze cirkel waar hij en later zijn gezin vaak niet uitgeraakt.

Aan de andere kant moet ik mevrouw Crevits bijtreden. Extra middelen zijn altijd een pluspunt, maar ik denk dat we ook moesten stilstaan bij de basis van de taalontwikkeling. Een nieuwe taal of zelfs derde taal leren is geen makkelijke opgave. Als leerkracht heb je een zeer belangrijke rol en moet je stilstaan bij deze aandachtspunten.

Eerst en vooral is het belangrijk dat je taal aanbrengt in een rustige en veilige omgeving. Zo las ik in een artikel van Klasse dat anderstalige kleuters zich erg gewaardeerd voelen als je ook hun moedertaal naar de klas haalt. We spreken in dit geval dan van talensensibilisering. Doordat je gaat werken rond en met hun moedertaal zorg je automatisch dat het kind zich in een veilige en betrokken omgeving bevindt. En ze dus ook sneller het Nederlands zullen leren.

Daarnaast werk je het best met een maximaal en optimaal taalaanbod in een groot gamma van interactieve activiteiten. Zodat het kind de taal kan beleven.

Bij een NT2 spreker is het uitbeelden van woorden een goede houvast. Iets uitbeelden is immers universeel waardoor de woorden makkelijker opgenomen kunnen worden.

Je zorgt er ook het best voor dat de activiteiten aansluiten bij de leefwereld van het kind. Het kind kan zich dan beter inleven en zal sneller geprikkeld blijven.

Vervolgens moeten we ook goed onthouden dat men woorden van receptie naar productie leert. Dit wil zeggen dat je eerst woorden gaat verstaan voordat je ze mondeling gaat gebruiken.

Daarom is het belangrijk om als leerkracht de woorden aan te bieden in verschillende contexten, zodat de kleuter de woorden in verschillende situaties hoort. Nadien is het makkelijker voor het kind om deze woorden te gaan gebruiken in bijvoorbeeld de poppen of bouw hoek.

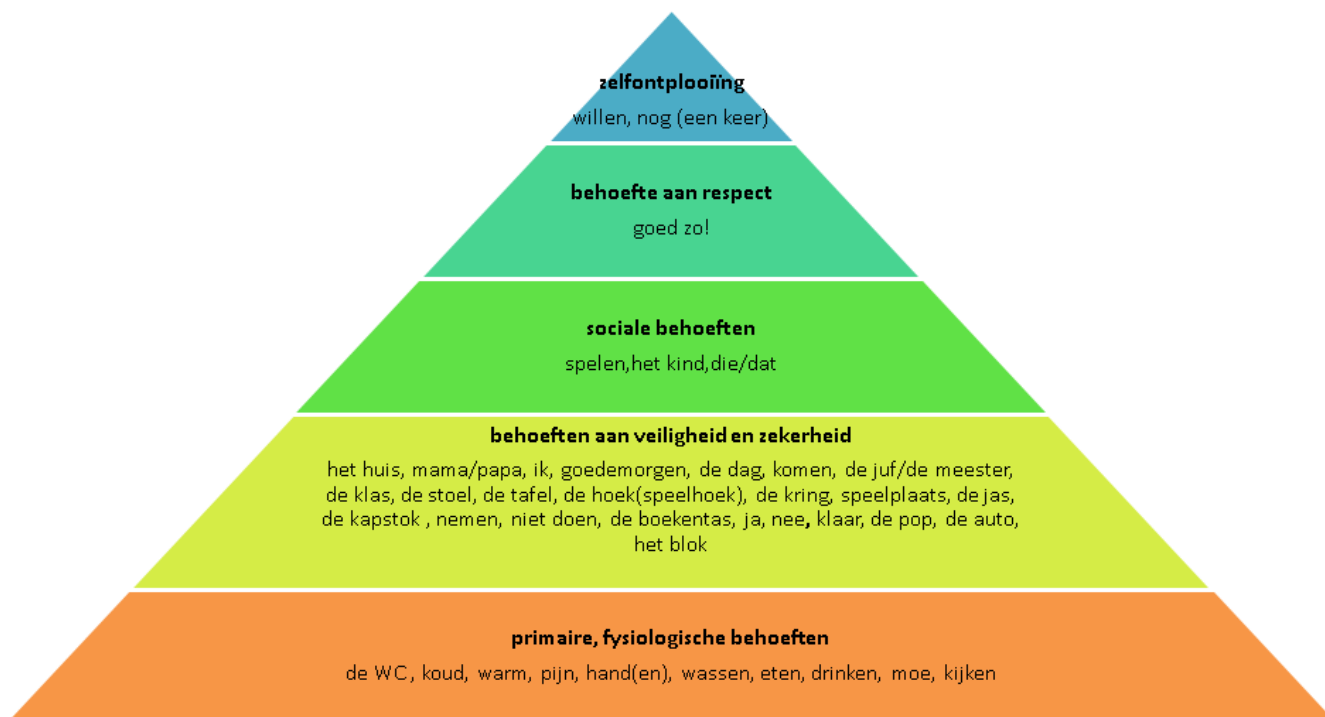
In het artikel kon ik lezen dat vier studenten voor hun bachelorproef een taalbadkoffer ontwikkeld hebben voor anderstalige kleuters. Deze koffer vertrekt vanuit een prentenboek met een bijhorende handpop. Deze pop neemt de kleuters mee op avontuur in verschillende landen. Doormiddel van spelletjes leren de kleuters woordenschat die aansluit bij een bepaald land. De studenten geven in het artikel aan dat anderstalige nieuwkomers een groot topic is. Elke klas in Vlaanderen heeft wel 1 of 2 anderstalige nieuwkomers.

Door de taalbadkoffer leren de kleuters nieuwe woordenschat kennen wat ik erg goed vindt. Het jammere aan deze koffer vindt ik dat er enkel een focus wordt gelegd op taal. Taal is hier het doel en ook het middel. Je spreekt dus misschien de helft van je klas aan maar de andere kleuters gaan misschien niet mee zijn met je verhaal. Daarom vind ik het belangrijk om activiteiten te ontwikkelen waarbij taal aangeboden wordt vanuit andere invalshoeken, ik denk daarbij aan de muzische domeinen. Aangezien kleuters van nature muzisch zijn. (daarover meer in hoofdstuk 5) Hierdoor spreek je een grote deel kleuters aan en bereik je hetzelfde. Een taal aanbrenge is veel meer dan enkel werken rond woordenschat. Ook gesprekken voeren, muziekinstrumenten benoemen tijdens het spelen, een objectenspel, ... overal komt taal in terug. Het zou jammer zijn om enkel een klein deel aan te stippen in een dramales,

(Laarschot, 1997) (Opnieuw 950 euro per bijkomende anderstalige kleuter) (Leemans, 2015) (Lefebvre, 2014)

3.4.1 GO4ty

Go4ty (uitgesproken als Goforty) is een lijst van woorden voor instappende peuters en kleuters die het Nederlands nauwelijks of niet beheersen. Het is een lijst van 40 woorden die een basis vormt voor de anderstalige kleuters, via deze 40 woorden kan je verder bouwen op hun taalontwikkeling. Het is echter wel belangrijk dat je deze 40 woorden op de juiste manier aanrijkt. Dit houdt in dat je zorgt voor een natuurlijke verwerving. Je geeft hen een gevoel van veiligheid en je zorgt voor veel interactie. Omdat deze veiligheid en geborgenheid op nummer één staat bij de Go4ty, heeft men zich gebaseerd op de behoeftepiramide van Maslow.

Vanuit de behoeftepiramide van Maslow (ieder mens streeft dezelfde behoeften na, zodra een bepaalde behoefte voldaan is, schuift een mens op naar een volgend niveau). Aan deze piramide heeft men woorden toegevoegd die samenhangen met de verschillende behoefteniveaus en aantonen welke woorden een peuter of kleuter nodig heeft. Je leest de piramide van onder naar boven. Allereerst heeft het kind nood aan woorden rond de primaire behoefte zoals: de wc, pijn, eten, drinken, ... Met deze woorden kan hij de belangrijkste behoeften uitdrukken. Hierna komt de behoefte van veiligheid en zekerheid. Dit zijn woorden zoals; mama, juf, ja, nee, de auto's, de pop, ... Deze woorden zal de kleuter tijdens het klasgebeuren vaak gebruiken. Vervolgens de woorden rond sociale behoefte, zoals: die, dat, spelen, Als de kleuter met andere speelt zal hij deze woordenschat toepassen. Respect en zelfontplooiing vind je bovenaan de driehoek. Als de kleuter de eerste drie lagen kan toepassen, kan hij zijn eigen 'ik' verder opbouwen. Als leerkracht is het belangrijk om te weten wanneer je welke woordenschat kan aanreiken. Door een goede observatie leer je je kleuters kennen en kan je aangeven in welke laag van de driehoek ze zich bevinden.

Michelle Grosemans

Je maakt gebruik van de GO4ty tijdens routineactiviteiten. Dit zijn activiteiten zoals het toiletbezoek, het onthaal en de kalenders, Tijdens deze routineactiviteiten gebruik je steeds dezelfde woorden, waardoor deze woorden blijven hangen.

Daarnaast gebruik je de woorden ook bij keuzeactiviteiten. Als je de kleuter(s) observeert kan je zien waar de kleuter zijn behoefte ligt waardoor je bepaalde woordenschat omtrent deze behoefte kan aanreiken.

De belangrijkste tips om deze woorden te gebruiken zijn ze als leerkracht veel te herhalen modelgedrag vertonen, veel individueel werken en de koppeling van het woord aan de handeling. (visuele ondersteuning) (GO, GO4ty)

Ik sta in een derde kleuters, waar het niveau qua algemene kennis vrij laag ligt. Ik kan eerder spreken van een beginnende tweede kleuterklas dan een beginnende derde kleuterklas. Ik ga vooral inspelen op de individuele interesse van elk kind. Hierdoor kan ik de juiste woordenschat koppelen aan de juiste interesse. Mijn kleuters hun Nederlands is immers wel al verder ontwikkeld dan een beginnende peuter of kleuter. Dit zorgt ervoor dat ik sneller zal overschakelen naar de WOK³. De WOK is een bundeling van woordenschat die er moet voor zorgen dat leerkrachten meer gaan inzetten op een uitgebreid taalaanbod. Een uitgebreid taalaanbod is iets wat mijn kleuters nodig zullen hebben. Ik heb ook het gevoel dat mijn kleuters klaar zijn om verdere woordenschat op te bouwen. (GO, WOK)

3.5 Brusselse context

Omdat ik stage loop in Schaarbeek (Brussel) vond ik het toch belangrijk om even mee te geven hoe het daar gesteld is met de Nederlandse taal. Zo kader ik even hoe de situatie is in Brussel op het gebied van taal in 4.5.1 Daarnaast vertel ik in 4.5.2 wat meertaligheid inhoudt en hoe het kan ingezet worden binnen mijn zelfstandig project.

³ Woordenschatverwerving kleuteronderwijs

3.5.1 Taal in een Brusselse klas

Het Brusselse onderwijs wordt gekenmerkt door erg veel talige diversiteit. We spreken dan ook van hyper-talig, dit omdat er in Brussel maar liefst 100 talen worden gesproken en er komen er maar altijd bij. De kinderen brengen deze talen dan ook mee naar de klas. Je zou met deze talen heel veel kunnen doen. In het volgende deel over meertaligheid kan je lezen hoe en waarom.

Jammer genoeg is dit niet het geval en worden de thuis talen vermeden. Als er enige aandacht gaat naar een ander taal dan het Nederlands, dan is het Frans of Engels. Vooral in het middelbaar wordt hier meer op gefocust. De laatste jaren stijgt deze interesse ook in het lager onderwijs. De laatste jaren wordt de Franse taal in Brussel gezien als een migratie-gerelateerde taal. Dit wil zeggen dat het Frans wordt gezien als een taal die afkomstig is door de immigranten in ons land. Zo kan van verschillende cijfergegevens aflezen dat meer Franstalige gezinnen kiezen voor een Nederlandstalige school. De keuze voor een Franstalige school daalt enorm. In mijn school merk ik ook dat minstens 70 procent van de leerlingen afkomstig is van een Franstalig gezin. Zo wordt het spreken van Frans vermeden in basisschool de Mozaïek, omdat men de kleuters willen onderdompelen in een bad van het Nederlands. Dus andere thuis talen in mijn klas heb zoals: Turks, Afrikaans, Marokkaans, ... daar wordt weinig of niet rond gewerkt. Terwijl een kind zich veel beter zou voelen als er ook eens iets wordt verteld, al is het maar een woord in hun moedertaal. Dit geeft hen een goed gevoel en zullen ze ook de activiteiten beter kunnen volgen. (Praag, 2016) (Janssens, 2013)

3.5.2 Meertaligheid

Ik hoor je al denken wat is dat meertaligheid en wat moet ik ermee? Ik kan het woord meertaligheid best in een bepaalde context gebruiken. Een kleuter die als thuistaal Frans heeft maar naar een Nederlandstalige school gaat is meertalig. De kleuter kent immers meer dan één taal. Van zodra dat je meer dan één taal gebruikt om te communiceren spreken we van meertaligheid.

Michelle Grosemans

In mijn school in Brussel is dit dagelijkse kost en de kleuters zijn er enorm trots op dat ze meer dan één taal kennen en gebruiken. Uiteraard is er ook een keerzijde aan de medaille. In het artikel van Klasse staat geschreven dat meertaligheid gezien wordt als een soort handicap. Vele scholen nemen het onderdeel meertaligheid dan ook niet op in hun schoolbeleid. Aan één kant is dat heel begrijpelijk, een Nederlandstalige school wil immers leerlingen afleveren die later de Nederlandse taal beheersen. Wat een school dan vaak vergeet is dat niet alle aandacht naar die meertaligheid moet gaan, maar toch een klein deel hiervan. Leer eens het themalied in het Nederlands maar ook in het Frans of zeg tijdens het onthaal goeiedag in hun thuistaal. Het zijn die kleine dingen die een wereld van verschil maken.

Want als je als school tegen een kleuter zegt: nee je mag geen Frans spreken. Dan zeg je ook : een deeltje van je personaliteit is niet welkom. Daarom zal meertaligheid ook een deel zijn van het uitwerken tijdens mijn activiteiten. Ik wil ervoor zorgen dat de kleuter zich goed voelt en trots mag zijn op zijn of haar thuistaal. Om te zorgen een kleuter zich goed voelt is een veilig klasklimaat de basis van dit alles.

. (Vaneechoutte, 2013) (Praag, 2016)

4 Muzisch taalleren

Noem het geluk of een muzisch schouderklopje maar enkele lectoren, verbonden aan de hogeschool PXL deden recent onderzoek naar muzisch taalleren. Graag vertel ik u iets meer over dit onderzoek (5.1) . Nadien bespreek ik in 5.2 wat de voordelen en vooroordelen zijn van muzisch taalleren. Daarnaast kan je vanaf 5.3 lezen hoe interactie een belangrijke pijler is binnen het onderzoek.

4.1 TaalCULTuur

Het project 'TaalCULTuur' is een project waarbij verschillende departementen van Hogeschool PXL (m.n. PXL- Education, PXL- MAD en PXL-MUSIC) de handen in elkaar geslagen hebben. De onderzoekers Karen Reeckmans, Kris Nauwelaerts en Catherine Roden onderzochten nieuwe manieren om anderstalige kinderen die nog maar pas in België zijn, zo veel mogelijk te stimuleren bij het leren van het Nederlands.

Het project werd een samenwerking tussen meerdere departementen, waarbij de onderzoekers studenten van de verschillende departementen inschakelden om praktijkoefeningen uit te voeren. Het onderzoek ging van start in 2014.

De onderzoekers zijn op zoek naar manieren waarop beeld en muziek, anderstalige nieuwkomers een duwtje in de rug kunnen geven op vlak van het leren van de Nederlandse taal, hierbij legden ze de focus op de schooltaal.⁴

Allereerst zijn de onderzoekers van PXL-Education en PXL-MAD op zoek gegaan in de literatuur. Ze gingen na welke methodes al waren getest om jonge kinderen met een andere thuistaal op een uitdagende en rijk ondersteunde manier te laten groeien op school. Al snel bleek dat onderzoek naar taalverwerving meerdere kenmerken en processen beschrijft die ook belangrijk zijn bij actief leren en bij muzikale en visuele expressie. Als je muzisch aan de slag gaat werk je op een vergelijkbare manier. Je gaat ook observeren en experimenteren om op deze manier iets te vormen.

⁴ Woorden en uitdrukkingen die te maken hebben met onderwijs

Michelle Grosemans

Uit het onderzoek van Reekmans e.a. blijkt dat kinderen gemotiveerder zijn als ze worden uitgedaagd om zelf actief op zoek te gaan naar de oplossing van een probleem waarvan ze de uitkomst niet kunnen voorspellen. Zo zegt Catherine Roden (PXL Education): 'kinderen willen graag iets nieuws leren. Hun spontane nieuwsgierigheid stimuleert hen om zich vragen te stellen en het probleem haarfijn uit te pluizen. Dit zorgt ervoor dat wat ze leren beter en langer onthouden wordt'. Door verschillende activiteiten uit te werken en de verschillende departementen binnen PXL te verbinden creëerden de onderzoekers, samen met de studenten activiteiten waarin schooltaal een mooie plaats kreeg.

Ondertussen hebben de studenten al heel wat workshops uitgetest met anderstalige nieuwkomers. Ze merkten op dat de kinderen de geselecteerde schooltaal zelf gingen gebruiken, dat de kinderen zich goed voelden (welbevinden) en dat de mix van muziek en beeld enkel maar ten goede doet aan de taalontwikkeling.. (Reekmans, 2016)

4.2 Voordelen of vooroordelen

Bij muzisch taalleren gaan de onderzoekers de schooltaal aanreiken door gebruik te maken van het luik muzische vorming. Het onderzoek maakt duidelijk dat kinderen op een heel natuurlijke manier taal willen verwerven en dit geldt ook voor het muzische proces. Bij dit project kozen de onderzoekers ervoor om deze 2 componenten samenvoegen, taal en muzisch werken, dan kunnen we dit proces nog meer diepgang geven. De onderzoekers bedoelen hiermee dat ze de muzische activiteiten zoals beeld, muziek, drama, media en beweging een talige touch geven. In hun geval deden ze dit met de domeinen muziek en beeld.. Doordat ze activiteiten op verschillende manieren aanbieden maar de schooltaal behouden blijft. Zal het kind deze taal op een natuurlijke manier verwerven.

Uiteraard zijn er bij een onderzoek ook vooroordelen. Leerkrachten denken vaak het volgende: ik kan niet zingen, ik heb er geen tijd voor in mijn drukke agenda, ... Deze vooroordelen kan je snel van de tafel vegen. Want kinderen vinden het net leuk als het bij de leerkracht ook niet van de eerste keer lukt of als deze ook eerst gaan experimenteren. Zo leert het kind dat muzisch taalleren een proces is. De weg die het kind aflegt naar het product, is belangrijker dan het eindresultaat. Al die ervaringen en nieuwe schooltaal die hij heeft geleerd tijdens dit proces, kan hij vervolgens in een nieuw proces gebruiken. (Karen, 2017)

4.3 Interactie

We weten nu al dat schooltaal op verschillende manieren kan aangeboden worden door muzisch te werken. Daarnaast speelt ook interactie een hoofdrol in dit hele gebeuren. Als een kind zich droevig voelt of net heel blij maar het niet kan verwoorden via taal zal hij op een andere manier opzoek gaan om toch in interactie te gaan. Zoals tekenen hoe hij zich voelt of een gezichtsuitdrukking laten zien om aan te tonen hoe blij hij is om met zijn vriendjes te spelen.

Na een muzische activiteit is er altijd ruimte voor een toonmoment. Taal kan hier een middel zijn om te vertellen hoe het hele proces is verlopen. Wat ging goed tijdens de activiteit, waar ben je tegen aangelopen, hoe zou je het de volgende keer anders aanpakken, Hier zie je weer dat de leerkracht in interactie treedt met de kinderen. Niet enkel de interactie tussen leerkracht en kind is belangrijk maar ook de interactie onderling. Kinderen kunnen tijdens het proces vertellen aan elkaar hoe ze aan de slag zullen gaan, welke activiteit ze leuk vonden om te doen,

Dit recent onderzoek heeft een grote meerwaarde binnen mijn zelfstandig project. Je zal je waarschijnlijk afvragen op welke manier. Zoals je hebt kunnen lezen zet dit onderzoek zich in op muzische activiteiten waarbij de onderzoekers de schooltaal op verschillende manieren gaan aanreiken. Mijn project doet exact hetzelfde, enkel heb ik gekozen om mij te verdiepen in de twee muzische domeinen muziek en drama. Omwille van mijn beperkte onderzoekstijd van zes weken, heb ik geprobeerd een mooie balans te vinden tussen muziek, drama en taal. Via talige interactie zal ik ook de kleuters bevragen naar hun proces. Want net zoals bij het project TaalCULTuur is het proces belangrijker dan het product.

(Karen, 2017)

5 Het muzische luik

Naast het talige luik wil ik het ook graag met jullie hebben over het muzisch luik. Omdat dit ook een belangrijke rol speelt binnen mijn zelfstandig project. Ik zal je wat meer uitleg geven over het begrip muzische vorming en de twee componenten waar ik rond ga werken. Graag leg ik uit waarom muzische vorming zo belangrijk is.

5.1 Muzische vorming

Voordat ik kon beginnen aan het onderzoek van mijn zelfstandig project, moest ik uiteraard een onderwerp kiezen. In mijn geval was dit geen moeilijke keuze. Als kind van twee stond ik tijdens verschillende feestjes al te zingen en te acteren. Ik vond het heerlijk om in een rol van iemand anders te kruipen of verschillende liedjes te zingen. Omdat ik zelf als kind hier van hield, merkte ik ook tijdens mijn stages dat kinderen bij een les muzische vorming helemaal open bloeide. Zou dit nu niet de ideale kans zijn om tijdens muzische activiteiten de Nederlandse taal aan te reiken.

Wat is dat nu juist 'muzische vorming'? Als je muzische aan de slag gaat zorg je ervoor dat je je eigen beleving tot uitdrukking brengt in de taal van de kunsten. Via muzische vorming leer je kennis maken met de kunsten: beeld, drama, muziek, dans, woord en media. Het leren bij het muzisch werken gebeurt niet theoretisch maar ervaringsgericht. Zoals je ook al kon lezen in vorige hoofdstuk. Waarmee wordt bedoeld dat het proces belangrijker is dan het product of eindresultaat. Door actief bezig te zijn leer je de muzische wereld kennen. 'Leren' beschouwen we hier in de brede zin van het woord: beleven, ervaren, genieten, Laat dat beleven, ervaren en/of genieten nu ook net niet het doel zijn, dat ik wil bereiken als ik bij mijn anderstalige kleuters de Nederlandse taal aanreik. Met andere woorden ik zal de Nederlandse taal aanbieden tijdens verschillende muzische activiteiten. Deze verschillende domeinen ontwikkelen bij de kleuters/leerlingen een muzische grondhouding. Dit wil zeggen dat de kinderen leren ontdekken en dit vormt een muzisch proces.

Michelle Grosemans

'Leerkrachten zijn meer en meer met andere ogen naar creativiteit van kinderen en het kunstzinnige gaan kijken' vertelt Crul. Dit kan ik zeker beamen want, ik herinner me nog momenten dat ik in de kleuterklas zat. Als we muzisch gingen werken was het: een liedje leren, een versje opzeggen of een tekening kleuren. De creativiteit van de kleuter werd niet geprikkeld. Als ik nu bepaalde kleuterklassen ga observeren zie ik duidelijk een verschil. Men werkt met een vertelpantomime, vindinstrumenten en werkt vanuit het proces en niet het product. Via mijn onderzoek zal ik dan ook opzoek gaan naar originelen muzische manieren om de Nederlandse taal aan te reiken.

(Crul, Klein applaus , 2005) (Crul, Zeppelin, 2013) (Karen, 2017)

5.2 Waarom is muzische vorming zo belangrijk?

Als we muzische gaan werken stimuleer je de totaal ontplooiing van het kind. Dit houdt in dat ook het cognitieve aspect ⁵een belangrijke plaats krijgt binnen dit gebeuren.

Verbeelding geeft iemand ruimte in zijn denken, voelen en zijn. Het helpt de kleuter afstand te nemen van de realiteit en volledig te genieten van die fantasie.

Daarnaast zorgt muzische vorming er ook voor je een ruimer beeld krijgt van je eigen identiteit. Hiermee wil ik zeggen dat je leert wat je talenten zijn maar ook wat je beperkingen zijn. Iets waar wij als volwassenen het vaak moeilijk mee hebben om aan te geven wat die talenten en beperkingen nu juist zijn. Als het kind zijn talenten kent leert hij ook op welke manier hij hierin kan schitteren. In Nederlandse scholen wordt op deze muzische talenten al erg ingezet. Zo houdt een school in Utrecht twee keer per jaar workshops, die in het teken staan van 'schittertijd'. De leerkrachten op school kiezen vanuit hun talenten welke workshops ze willen geven en worden ondersteund door externe leerkrachten. Op het einde van de week is er slotvoorstelling waarin alle domeinen zijn of haar plek krijgen. De directie van de school noemt deze manier van werken 'ontdekkend leren'. Dezelfde manier van werken die wordt toegepast in het onderzoek van PXL, TaalCULTuur.

Naast deze talenten zijn er ook valkuilen. Zo haalde ik in het vorige hoofdstuk aan dat leerkrachten het vaak moeilijk hebben om muzisch te gaan werken. Ze zijn bang om fouten te maken of om vals te zingen. Net deze beperkingen opzoeken en hiermee experimenteren zorgt ervoor dat de kleuter zich niet alleen voelt in het proces dat hij aflegt.

Zo leert het kind dat fouten maken en het telkens op een andere manier aanpakken de essentie is van het muzische werken.

De creativiteit wordt tijdens zo een proces gestimuleerd. Want tijdens zo een muzisch proces leert het kind fantaseren, samenwerken, genieten, naar de wereld rondom zich kijken..... . Kortom muzische vorming leert kinderen en onszelf enorm veel. Daarom is het belangrijk dat wij als leerkrachten hier voldoende op inzetten.

(GO!) (Cruel, Zeppelin, 2013) (Karen, 2017) (N., 2015)

⁵ Dit gaat over de kennis, inzicht en het redeneren van een kind

Michelle Grosemans

5.3 Muzische vorming: muziek & drama

Ik heb jullie al verteld dat ik van jongs af aan erg geïnteresseerd was in muziek en drama. Tijdens mijn middelbare schoolperiode volgde ik woordkunst en drama. Ik was in het begin erg gesloten en durfde niet meteen met andere leerlingen te praten. Als de leerkracht mij dan vroeg om een monoloog voor te brengen of een stukje van een lied te zingen bloeide ik helemaal open. De leerkrachten die in deze periode van mijn leven in mij geloofden en mij tot een hoger niveau tilden koester ik nog elke dag. Ik wil mijn kleuters exact hetzelfde gevoel geven. Het gevoel dat je talent in de verf wordt gezet en je er veel kanten mee uit kan. Aan de andere kant koos ik voor deze twee vormen omdat ik maar een beperkte tijd heb om mijn zelfstandig project uit te voeren.

5.3.1 Muziek

In de wereld waarin we leven worden we omringd door veel geluiden. Die verschillende geluiden gaan we op jonge leeftijd al snel kunnen onderscheiden. We kunnen snel het geluid van een koe onderscheiden van het geluid van een hond. Deze geluiden noemen we ook wel klanken en muziek zijn geordende klanken.

Uiteraard is muziek meer dan geordende klanken, aan muziek kunnen we ook al snel emoties koppelen. Als je bijvoorbeeld wilt vertellen hoe je je voelt aan iemand die jou taal niet spreekt. Kan muziek meteen aangeven welke emotie je voelt. Muziek is een universele taal.

In mijn school in Brussel is dit dus zeker een meerwaarde. Want doormiddel van muziek kan ik hen op een speelse manier in contact brengen met klanken en woorden. Zo bracht ik tijdens het thema ridders een liedje aan in de klas. De vier Franstalige kleuters konden het lied in het midden van de week zonder enige moeite meteen meezingen. Doormiddel van prenten en uitbeelding van het lied werd het meteen duidelijk voor hen.

Binnen het gegeven muziek speelt de leerkracht een belangrijke rol. Hij zal de kleuters laten kennis maken met instrumenten, luisteren, bewegen op muziek, zingen, ...Daarnaast is het ook belangrijk om een breed gamma te voorzien. Zodat het kind ten volle de muzikale beleving meekrijgt. Met een breed aanbod bedoel ik: verschillende stijlen muziek maar ook verschillende omgangsvormen zoals zingen. Dit in een jasje van fantasie en je neemt de kleuters mee in hun droomwereld.

Michelle Grosemans

Muziek en de taalontwikkeling kunnen elkaar op een positieve manier beïnvloeden. Enkele voorbeelden: luisteren en spreken verfijnen door te zingen, een muzikaal verhaal waarbij ze op gepaste momenten reageren,

(Crul, Klein applaus , 2005) (Bekaert, 2008)

5.3.2 Drama

Dramatiseren is het omzetten en bewerken van een dramatisch gegeven. Dit kan bijvoorbeeld een bestaand verhaal zijn, een stukje dialoog, een aantal gegeven handelingen, Via deze weg leren ze hun ideeën en gevoelens beter te uiten. Als we rond drama gaan werken spreken we automatisch de fantasiewereld aan. Via deze fantasie of verbeelding kan je herinneringen oproepen (hoe beweegt de hond) of een nieuwe werkelijkheid verzinnen (hoe beweegt een marsmannetje) Het eerste is iets wat de kleuter zal kennen en het tweede is iets wat de kleuter niet kent. Hij zal hier op zijn fantasie of verbeelding moeten inspelen. Dit is uiteraard het begin en we spreken hier nog niet van dramatisch spel. Bij dramatisch spel is je lichaam het belangrijkste instrument. Je gaat immers met je mimiek, je stem, taal, houding en beweging opzoek hoe je bijvoorbeeld een bepaald personage het beste speelt. Bij een drama activiteit leren kleuters veel zegt Crul. Ze durven zich uiten, ontwikkelen durf, werken aan doorzettingsvermogen, ontwikkelen creativiteit,

Nadat ik een drama activiteit had gegeven in mijn klas, zag ik dat ik de creativiteit van mijn kleuters had geprikkeld. In de poppenhoek waar ze eerst niet tot spel kwamen, konden ze nu zelf korte taferelen spelen/uitbeelden. (Crul, Zeppelin, 2013) (Crul, Klein applaus , 2005)

Michelle Grosemans

6 De muzische kalender

Gedurende mijn uitgroei stage zal ik mijn eigen ontworpen muzische kalender met muziek en drama activiteiten uittesten. Met deze kalender wil ik tijdens het onthaal of afsluiting van de dag de kleuters kort onder dompelen in een drama of muziek activiteit. Taal speelt binnen deze korte activiteiten een even grote rol als de muzische onderdelen. Deze kalender is ontwikkeld voor de 3de kleuterklas. Hieronder kan je een voorbeeld vinden:

6.1 Muziek en drama kalender

Titel activiteit

Wat? Uitleg van het spel

Beetje anders? Differentiatie mogelijkheden

Leuk of kan het anders?

Korte reflectie ronde en kleuren van de smiley

Leuk

Het kan anders

6.2 Activiteit: Brullen als een leeuw

Activiteit: drama

Duur: ca. 10'

Doelstelling:

MV, drama, 3.2, p 60, zich transformeren in een bepaald personage

Spelopbouw:

Kort gesprek: kennen jullie dieren uit de dierentuin (leeuw, aap, neushoorn, ...)

De kleuters worden in groepjes (per dier) verdeeld. Ik zeg verschillende dierennamen en als hun dier wordt genoemd, maken ze het geluid van het dier of beelden ze het dier uit.

Differentiatie:

Kleuters die het moeilijk vinden om enkel een naam te horen, krijgen visuele ondersteuning m.b.v. prenten. Op die manier kunnen ze de woorden koppelen aan de prenten.

Taalstimulering:

- Dieren benoemen
- Gesprek voeren i.v.m de dierentuin

Extra:

- Visuele ondersteuning is erg belangrijk voor anderstalige kleuters. Dit kan je terug vinden in het deel over NT2 sprekers.
- De muzische kalender die ik vier van de zes weken heb gebruikt kan u terug vinden bij deze bundel

6.2.1 Reflectie

Het was de eerste dag van de week dat ik de kalender voorstelde. De kleuters waren heel enthousiast en vroegen elke keer naar het spel van de dag. De activiteiten duurden ongeveer een tien minuten. Omdat de activiteiten zo kort waren kon ik ze perfect gebruiken om onthaal en kalenders mee te beginnen. Ik merkte dat de kleuters veel energie kregen en minder moe waren na het onthaal. Meestal duurt het even voordat mijn kleuters wakker zijn en zich volledig geven in het hoekenwerk. Door gebruik te maken van de kalender was dit niet zo, de kleuters hadden meer motivatie om te beginnen aan de dag.

Michelle Grosemans

De activiteit brullen als een leeuw focust zich op drama. Het is maar een kleine aanzet tot drama maar ik had dit ook bewust gedaan. De kleuters waren niet vertrouwd met het werken rond drama. Door eerst een kort gesprek met hen te voeren kregen de kleuters al een beter beeld van de opdracht. In dit gesprek merkte ik dat de kleuters vooral terug vielen op de meest gekende dieren. Ik had ook gezorgd voor prenten van dieren die niet zo gekend zijn. Zoals: een flamingo, een papegaai, een neushoorn, Sommige kleuters kenden de namen van deze dieren enkel in het Frans. Ik heb dan ook gevraagd naar de benamingen in het Frans. Dit gaf hen meteen een goed gevoel en je zag hen ook glunderen als ze een woord in het Frans mochten zeggen. Dit sluit weer mooi aan bij het veilig klasklimaat. Doordat de kleuters meer vertrouwen kregen tijdens het gesprek over de dieren, kon ik met een gerust hart beginnen aan de activiteit.

Tijdens de activiteit deden de kleuters goed mee en luisterden aandachtig naar de opdracht. Sommige kleuters hadden het moeilijk om de beweging bij het dier te bedenken. Ik deed dan beroep op andere kleuters zodat ze ideetjes van hen konden overnemen. Doordat de kleuters in groep aan de slag gingen merkte ik op dat de drempel om iets uit te beelden veel kleiner was. Ze moesten het niet individueel doen en dat gaf hen veel zelfvertrouwen een element dat ik zeker ga behouden.

Het werd een leuke opener van de week en de kleuters hebben enorm genoten. Op de foto's kan je zien hoe de kleuters de verschillende dieren uitbeelden.

Michelle Grosemans

6.2.2 Foto's

Michelle Grosemans

6.3 Activiteit: Wie is het?

Activiteit: muziek

Duur: ca. 10'

Doelstelling:

Nederlands, spreken, 2.5, p 41, spontaan een concreet voorwerp of een persoon volgens kleur, vorm, grootte of specifieke eigenschappen beschrijven

Spelopbouw:

Een kleuter krijgt op zijn rug een foto gekleefd van een instrument. In de kring liggen verschillende instrumenten. De kleuter wandelt rond in de kring zodat alle kleuters de foto kunnen zien. De kleuters benoemen verschillende kenmerken van het instrument: vorm, grootte, kleur, ... De kleuter met de foto op de rug probeert te raden over welk instrument het gaat. Als hij denkt te weten welk instrument het is, maakt hij met dit instrument muziek.

Differentiatie:

- In duo vorm het spel uitvoeren
- Voorbeeldvragen/kaarten tonen: prent van kleur, vorm, grootte, ...

Taalstimulering:

- Beschrijven van een voorwerp

Extra:

- De muzische kalender die ik vier van de zes weken heb gebruikt kan u terug vinden bij deze bundel

6.3.1 Reflectie

Doorheen mijn stage heb ik de muzische kalender niet elke dag kunnen uittesten. Er vielen dagen weg of ik had een afspraak gepland. De dagen dat ik mijn kalender kon gebruiken waren mijn kleuters over het algemeen enthousiast. Na enkele dagen hadden ze het principe ook door en begonnen ze al te vragen naar de kalender.

Ik heb voor deze korte activiteit in mijn kalender gekozen omdat de kleuters hier leren een voorwerp te omschrijven. Iets omschrijven voor iemand die niet weet wat het is, is geen makkelijke opgave. Daarom dat ik in het begin ook aanhaalde over welke puntjes ze iets konden vertellen. Doormiddel van prenten konden de kleuters ook visueel waarnemen wat ze konden omschrijven.

Michelle Grosemans

Tijdens de activiteit wilden de kleuters in het begin allemaal een foto op hun rug. Ik heb drie kleuters gekozen die een foto op hun rug mochten. Het omschrijven verliep in het begin erg moeizaam, omdat de kleuters niet wisten hoe ze dat juist moesten doen. Ik heb ook enkele taalsterke kleuters in de klas en die hadden het beschrijven snel onder de knie. Iedereen die ook maar een beetje probeerde gaf ik een compliment. Want zoals we weten is het proces belangrijker dan het product. De eerste keer duurde het wat langer voordat de kleuter wist over welk instrument het ging. Ik heb bewust instrumenten gekozen die de kleuters al goed kenden. Omdat het raden en beschrijven dan automatisch vlotter verloopt.

De volgende keer zou ik als voorafgaande activiteit een praatplaat inplannen. Zodat de kleuters kennis maken met het leren beschrijven van een voorwerp of persoon. Voor mij als leerkracht leek het vanzelfsprekend om iets te beschrijven, maar voor anderstalige kleuters is dit vaak een hele opgave.

Na de activiteit hield ik een korte reflectieronde waarin ik vroeg naar de mening van de kleuters. Iets wat ik als leerkracht erg belangrijk vindt, een kleuter moet zich goed voelen in wat hij doet. Ik koos voor diepgaandere vragen zoals: hoe zou je het de volgende keer anders doen? Begreep je de uitleg van de juf en wist je dus wat je moest doen? Door deze korte reflectie leer ik ook mijn kalender in de toekomst aan te passen naar de noden van de kleuters.

Michelle Grosemans

6.3.2 Foto's

7 Activiteiten

Ik heb tijdens mijn uitgroei-stage niet enkel gebruik gemaakt van de kalender, maar ik heb ook lessen gegeven rond muziek en drama. Ook speelde tijdens deze lessen taal een belangrijke rol. Zo als je misschien al hebt gelezen is een veilig klasklimaat creëren een belangrijk punt binnen mijn zelfstandig project. Bij een aantal activiteiten heb ik hier dan ook de focus op gelegd. Ik hoop dat je misschien enkele activiteiten zelf kan gebruiken in de klas.

7.1 Keukenorkest (muziek)

Naam activiteit: keukenorkest

Doel(en):

- MV, muziek, 4.1.5, p 17, diverse instrumenten benoemen en bespreken
- MV, muziek, 2.4, p 43 de begintoon van het lied overnemen

Materialen: Prenten van het lied, keukenmateriaal (potten ,pannen , bestek, bekers, kom....), prenten van de keukenmaterialen, prent kok, radio, cd

Groepering: Grote groep (ook mogelijk in kleine groep)

Werkvorm: Interactief/doe vorm

Differentiatie:

- *Interesse:* Ik heb een lied gekozen dat binnen het thema past. De kleuters zullen bepaalde woorden herkennen van in de hoeken en kunnen hiernaar verwijzen. Zo hoop ik hun interesse hoog te houden en hen nieuwe begrippen te leren.
Interesse: Door de kleuters te laten afwisselen van keukengerei leren ze ontdekken welk materiaal ze het leukste vinden om op te spelen.
- *Niveau:* De kleuter kiest zelf vanaf wanneer hij wil meezingen. Dit is geen verplichting. Bepaalde kleuters hebben meer tijd nodig om een tekst te verwerken.
- *Tempo:* Het is belangrijk niet alle instrumenten meteen aan te halen. De kleuters hebben het al moeilijk met woordenschat dus dit moet geleidelijk aan gebeuren.

Taalstimulering:

- Het benoemen van het keukengerei (Frans/Nederlands)
- Woordenschat koppelen aan hoekenwerk
- Prenten (visuele ondersteuning) gebruiken tijdens een liedbeleving
- Talensensibilisering

Michelle Grosemans

Bronnen:

- GO leerplan MV
- Cursus Tine Geens

Extra:

- De bijlages van deze les kan je terug vinden onder bijlage één

Lesverloop:

- *Sfeerscheping*: De kleuters komen binnen en in de kring ligt er verschillend keukengerei verspreid. De juf vraagt van wie het keukengerei zou kunnen zijn en vraagt ook aan de kleuters om één voor één een keukenattribuut naar de juf te brengen. Als de kleuter het keukenattribuut aan de juf geeft is het belangrijk ook te vragen naar de naam van het keukengerei.
- *Inleiding*: Tijdens de inleiding benoem je samen met de kleuters de instrumenten. Je benoemt ze niet enkel in het Nederlands maar ook in het Frans. Zo zorg je voor een veilig klasklimaat waar hun Franse taal ook wordt gewaardeerd.
- *Kern*:
Fase 1: exploreren
De juf laat een foto zien van een kok en vraagt aan de kleuters wat ze zien.
Als je de kok ziet mag je op de instrumenten spelen vertelt de juf. Als de kok weg is mag je geen muziek meer maken.
De juf laat de kleuters zelf ontdekken hoe ze muziek kunnen maken met het keukengerei.
Fase 2: structureren
Kijk eens wat ik bij hem, kunnen jullie vertellen wat erop staat?
Foto 1: Bestek
De kleuters met het bestek maken even geluid.
Foto 2: plastieken potjes en bekers
De kleuters met de potjes en bekers maken even geluid.
Foto 3: potten en pannen
De kleuters met de potten en pannen maken even geluid.
Zullen we eens muziek maken als een echt orkest vraagt de juf.
Ik laat een prent zien en als je dat keukengerei vast hebt mag je muziek maken.
De kleuters plaatsen de prenten van het keukengerei in een bepaalde volgorde.
De kleuters spelen dit ritme met hun muziekinstrumenten.

Michelle Grosemans

Fase 3: musiceren

Tijdens deze fase maken de kleuters kennis maken met het thema lied.

De juf zet het lied op en zolang de kleuters het lied horen mogen ze muziek maken met hun instrumenten. Als de muziek stopt wordt er ook niet meer gespeeld op de instrumenten. Dit kan je ongeveer twee tot drie keer doen en laat de kleuters onderling ook eens wisselen van instrumenten.

Nadien haal ik de instrumenten op en zing ik met de kleuters het lied. Door het lied te visualiseren met prenten kunnen de kleuters bepaalde woorden beter onthouden.

Slot: De kleuters spelen samen met de juf een laatste spel. De juf zegt een raadsel en de kleuters raden over welk keukengerei het gaat. Pas de raadsels aan, aan je klasgroep.

- Het kan lang of kort zijn en ik smeer er mijn boterhammen mee: een mes
- Ik kan het met mijn hand vasthouden en ik gebruik het om water in te doen: een beker
- Ik kan het op een vuur zetten en eten in koken: een pot

Michelle Grosemans

7.1.1 Foto's

Michelle Grosemans

7.1.2 Reflectie

Ik heb ervoor gekozen om deze les te geven omdat mijn kleuters verzot zijn op muziek. In het begin van het jaar hebben de kleuters al les gekregen van mij. Tijdens die stageperiode merkte ik op dat ze veel bezig waren met muziek. Zo zongen ze liedjes tijdens het opruimen, maakten ze muziek met vindinstrumenten, Daarom leek muziek mij het ideale domein om taal aan te reiken.

Via deze les komen ze in contact met keukenmateriaal. Binnen het thema restaurant is dit de ideale kans om deze woordenschat aan te reiken. Daarnaast vond ik het ook belangrijk om het Frans in de kijker te zetten. Ik heb immers opgemerkt dat de kleuters voornamelijk Frans spreken tegen elkaar als de juf er niet bij is. Deze les was de ideale kans om nieuwe woordenschat in het Nederlands en het Frans aan te kaarten.

Doordat het keukengerei verspreid lag in de kring wék je meteen indrukken op en gaan kleuters automatisch iets benoemen. Ik hoorde onmiddellijk Franse woorden en ging hier meteen op in. Zo vroeg ik om eerst elk soort keukengerei te benoemen. Door dit te doen werk ik een stukje rond talensensibilisering. Omdat ik van hun moedertaal Frans gebruik maak tijdens de lessen en dit zorgt voor een veilig klasklimaat. Ik zag ook de kleuters dat ze zich gewaardeerd voelden. Door eerst in te zetten op het Frans en nadien op het Nederlands verliep mijn les erg vlot. De kleuters waren erg geïnteresseerd om nieuwe woorden te horen en te leren. Het woord garde kenden ze bijvoorbeeld niet en later in de week tijdens het hoekenwerk gingen ze deze term gebruiken. Door woorden vaak en in verschillende contexten te herhalen blijft een woord hangen en zal de kleuter het ook nadien gaan gebruiken.

Tijdens het vrij experimenteren waren de kleuters erg uitgelaten en zaten ze vol energie. Ik merkte wel dat de kleuters nood hadden aan veel afwisseling van de instrumenten. Ze waren het snel beu om een instrument te bespelen. Dit komt ook omdat ze nog geen gestructureerde opdracht kregen waar ze mee bezig konden zijn. Bij het structureren zou ik de volgende keer wel andere manieren van spelen op een instrument aanreiken. Ik denk dat dit er voor zou zorgen dat de kleuters een instrument minder snel beu zouden zijn. Tijdens het musiceren vond ik het belangrijk dat de kleuters het themalied eerst een paar keer konden horen. Door dit te koppelen met het vrij experimenteren van het keukengerei, zorgde ik voor een optimale concentratie.

Michelle Grosemans

Nadien stelden enkele kleuters ook vragen over het lied zoals het woord 'garde'. Het is dan erg belangrijk voor anderstalige kleuters dat je concreet materiaal hebt en het woord in één zin duidelijk kan uitleggen. De kleuter zal het woord dan kunnen koppelen aan het concreet materiaal.

Het slotspelletje vonden de kleuters over het algemeen wel erg leuk. Ik merkte wel op dat vooral mijn taalsterke kleuters de raadseltjes konden oplossen. De moeilijkheid zat vooral in het feit dat de kleuters het keukengerei niet meer konden zien. De volgende keer zou ik het keukengerei wel nog laten zien zodat ook de taalzwakke kleuters het raadsel kunnen oplossen. Ik vond het een leuk lesje om te geven en ik merkte tijdens het hoekenwerk in het restaurant dat de kleuters veel nieuwe termen uit de les gingen toepassen.

Michelle Grosemans

7.2 Grafische notatie (muziek)

Naam activiteit: grafische notatie

Doel(en): MV, muziek, 4.2, p 46, muzieknotatie, een grafische notatie van een eenvoudig ritme verklanken

Materialen: schudbusjes, trommels, tamboerijn, tik stokjes, cijferkaarten, prenten binnen het thema met hieronder bolletjes (bolletjes = lettergrepen)

Groepering: Grote groep

Werkvorm: Doe vorm

Differentiatie

- *Verlengde instructie:* In de muziekhoeck werk ik ook rond deze grafische notatie. Hier kan ik extra info geven over de grafische notatie. De opbouw makkelijk → moeilijk is enorm belangrijk.
- *Tempo:* Ik zorg ervoor dat de les zo is opgebouwd, dat ik begin met prenten en eindig met het grafisch symbool. Zodat de kleuters niet verward geraken.

Taalstimulering

- Themakaarten (woordenschat te stimuleren)
- Lettergrepen klappen koppelen aan ritme in muziek
- Benoemen van de instrumenten

Bronnen

- Naar een eigen idee

Extra

- De bijlages van deze les kan je terug vinden onder bijlage twee

Lesverloop:

- *Inleiding:*

Tijdens het thema restaurant maak de juf gebruik van een kok als handpop. Deze handpop is opzoek naar het recept van zijn neef, de kleuters helpen hem deze week hiermee. De kok dacht dat het recept in de muziekkast lag en heeft hierdoor alle instrumenten laten vallen op de mat. De kok vraagt aan de kleuters om mee te helpen opruimen, in ruil hiervoor speelt de kok enkele muzikale spelletjes met hen.
- *Sfeerschepping:*

In de kring liggen allemaal cijferkaartjes en instrumenten. De kok vraagt aan de kleuters om een cijferkaartje te kiezen en dit te koppelen aan een instrument. De kleuter kiest cijfer 3 en maakt even muziek met het schudbusje.

Als dit voor alle instrumenten is gebeurd legt de juf de cijfers in een bepaalde volgorde en vraagt aan een kleuter de cijfercombinatie te spelen.

- *Kern:*

- Fase 1: Experimenteren

- Tijdens de kern maak de juf de keuze om te werken met de trommels, tik stokjes en schudbusjes. Deze worden uitgedeeld en de kleuters krijgen eerst even de tijd om vrij te experimenteren. Tijdens het experimenteren wisselen de kleuters ook onderling met de instrumenten.

- Fase 2: Concretiseren

- De juf heeft 3 foto's; van de tik stokjes, trommel en schudbusjes. De juf laat een prent/prenten zien en zo weten de kleuters welk instrument muziek mag maken. Ook hier is het belangrijk dat je tijdens de les de instrumenten onderling laat wisselen.

- Fase 3: Ritme verklanken

- 3.1

- Nadien legt de juf de foto's van de instrument in een bepaalde volgorde zodat de kleuters weten welk instrument eerst moest spelen en de andere die erop volgen. Deze volgorde van foto's verandert de juf voortdurend, zodat de kleuters gewoon raken aan het verklanken van een ritme.

- 3.2

- Vervolgens vraagt de juf om de namen van de instrumenten te klappen in lettergrepen. Hier koppel ik taal aan muziek, omdat de kleuters de woorden leren benoemen en in tussentijd bezig zijn met ritme. Binnen mijn thema restaurant bracht ik themawoordschat aan die de kleuters al leerden kennen doorheen de week. Deze woorden had ik afgebeeld als prenten zoals: mes, garde, keuken, kokmuts, ... Ook deze woorden klapt de kleuters eerst in lettergrepen, nadien kregen de prenten een bepaalde volgorde. Deze ritmes klapt de kleuters eerst in hun handen en nadien met de instrumenten.

- *Slot:*

- De juf klapt een ritme van een instrument en de kleuters vertellen over welk instrument het gaat. Nadien plaatsen ze het terug in de muziekkast.

Michelle Grosemans

7.2.1 Reflectie

Met deze les wou ik via muziek werken rond taal en meer in het bijzonder lettergrepen klappen. Mijn juf haalde immers aan dat het merendeel van de kleuters dit vaak niet kan. Ze klappen ofwel te veel of te weinig. Via muziek wou ik hen een andere manier van lettergrepen klappen laten ontdekken. Onbewust zijn de kleuters bezig met ritme en met lettergrepen.

Ik begon mijn les met een sfeerschepping/inleiding waarin de kleuters via een korte oefening al kennis maakten met ritme. Omdat ik tijdens deze stageweek al enkele lessen had gewerkt met de instrumenten vond ik het de ideale oefening om te testen als ze de namen nog hadden onthouden. Dit was zeker het geval en ze maakten er ook een echt spelletje van om als eerste de naam van het instrument te benoemen. Wat ze moeilijk vonden aan de inleiding was het onthouden welke koppeling er gemaakt was van cijfer en instrument. Ik had gekozen voor vijf instrumenten wat voor mijn klasgroep iets te veel was om te onthouden.

Nadien kwam het vrij experimenteren aanbod. Dit vinden mijn kleuters altijd leuk om te doen, ze konden hier intus van genieten. Mijn klasgroep heeft wel nood aan het wisselen van de instrumenten. Dat komt aan de ene kant ook omdat ze nieuwsgierig zijn naar de andere instrumenten. Toen ging ik over naar het concretiseren, waarbij ik 3 foto's afwisselend liet zien waardoor de kleuters wisten welk instrument muziek moest maken. Door met foto's/prenten te werken bleef de concentratie van mijn klasgroep veel hoger. Voor anderstalige kleuters is dit een houvast en begrijpen ze de les ook beter.

Als laatste ging met de kleuters een ritme verklanken. Het was de eerste keer voor mij dat ik zo een soort lesje gaf. Het ritme naklappen konden ze niet meteen uitvoeren. Daarom begon ik met makkelijke woorden zoals : kok, muts, mes, koken, ... Door dit op te bouwen kreeg elk kind een goed gevoel omdat het lukte. Nadien had ik de thema prenten in een bepaalde volgorde geplaatst waardoor de kleuters wisten welk ritme ze wanneer moesten klappen. Enkele kleuters waren hier snel mee weg, andere bleven hangen in het nadenken over de lettergrepen.

Michelle Grosemans

De volgende keer zou ik voor deze klasgroep concreet materiaal voorzien. Voor bepaalde kleuters in mijn klas zou dit een meerwaarde zijn. Ze kunnen het materiaal dan zien en beter verwoorden wat het is en waarvoor het wordt gebruikt. Of wat ook een optie had kunnen zijn was mijn klasgroep in twee delen. Het eerste deel van de klasgroep werkten met concreet materiaal en het tweede deel van de klasgroep met themaprenten. Zo werk je voor beide groepen aan differentiatie op niveau van het kind.

7.3 Drama vanuit een prentenboek (drama)

Naam activiteit: Een taart voor mama

Doel(en):

- MV, drama, stemgebruik, 3.6, p 59, een situatie uitbeelden door een bepaalde spreekstijl te hanteren
- MV, drama, rol, 3.5, p 60, een situatie of verhaal uitbeelden door bewust gebruik te maken van attributen

Materialen: Wortel, emotiekaartjes en prentenboek

Groepering: Grote groep

Werkvorm: Interactief/doe-vorm

Differentiatie

- *Leerstijlen:*

Denker

De denker zal niet graag zelf initiatief nemen. Door klassikaal te beginnen heeft de denker voldoende tijd om na te denken hoe hij het in de volgende werkvorm zal aanpakken.

Dromer

Door een bepaalde werkvorm op verschillende manieren aan te bieden kan het geen kwaad dat de dromer soms niet mee is. Hij/zij kan in een andere oefening voluit gaan.

Taalstimulering:

- Situatie uitbeelden doormiddel van een bepaalde spreekstijl
- Een object omvormen tot iets anders (taaldenkvermogen)
- Reflecteren over de les
- Opbouw van de activiteiten (klassikaal → individueel)

Bronnen: (Derave, 2010) en GO leerplannen MV

Extra:

- Wegens auteursrechten raad ik je aan het boek in de bib te lenen
- De bijlages van deze les kan je terug vinden onder bijlage drie

Michelle Grosemans

Lesverloop:

- *Sfeerschepping*: In de kring ligt een wortel de juf vraagt van wie die wortel zou kunnen zijn. De kleuters komen samen met de juf erachter dat de wortel uit het prentenboek gevallen is.
- *Inleiding*: De juf laat de kافت van de het prentenboek zien en stelt hier vragen over. Zoals: waar zou het verhaal over gaan? , welke letters herkennen jullie? ,
- *Warming – up*: Tijdens de warming-up spelen de kleuters het spel ‘laat je bekijken’. Per 2 gaan ze tegenover elkaar zitten, de bedoeling is dat ze elkaar goed bekijken. Nadien draaien ze zich weg van elkaar en stelt de juf vragen zoals: was het vriendje een meisje?, had jou vriend bruine ogen?,
- *Kern*: Tijdens de kern wordt het verhaal verteld en bij enkele pagina’s koppel ik een dramatische activiteit. Het is erg belangrijk om deze activiteit eerst gezamenlijk te doen en nadien pas in groep of individueel. Zo zorg je er ook voor dat het kind zich goed voelt en je een veilig klasklimaat ontwikkelt. Tijdens dit prentenboek heb ik gewerkt met 5 werkvormen.
 - *Pantomime prent 1* : de juf vertelt dat ze het kussen bij heeft waar Hukkel op slaapt. De juf legt het in de kring en legt haar hoofd erop. Ze sluit haar ogen nadien speelt ze de droom die ze heeft gedroomd. Dit gebeurt enkel d.m.v uitbeelden en zonder te praten.
 - *Objectenspel prent 3*: in het midden van de kring ligt een wortel. De wortel veranderd in een ander voorwerp. Het kan een telefoon worden, een tennisracket, ... De juf kiest een kleuter die het uitbeeld en de andere kleuters raden wat het is.
 - *Jabbertalk prent 4*: het konijn in het verhaal heeft een popje als knuffelbeer. Uiteraard spreekt dat popje niet dezelfde taal als het konijn. Het popje spreekt poppentaal. De juf laat een stukje horen en de kleuters doen dit na. Nadien geeft de juf opdrachten hoe ze de poppentaal moeten spreken zoals: ik heb honger, ik ben droevig, ik hem me pijn gedaan,....
 - *Acteerspel prent 8*: de juf deelt gevoelskaartjes uit. De kleuters gaan opzoek naar het vriendje met hetzelfde kaartje. Op de achterzijde van het kaartje staat een andere emotie. Kleuter één beeld dit uit en kleuter twee raad de emotie. Nadien wisselen de kleuters om.

- *Tableau prent 11*: de kleuters beelden uit wat ze allemaal doen op het feest van Hukkel (dansen, een stuk taart eten, in de boom klimmen, ...) Nadien brengt de juf drie weerselementen aan. Eerst zijn er kleine regendruppels, dan gaat het regenen en ten slotte gaat het onweren. De kleuters blijven hun handeling uitvoeren maar deze zal licht of sterk aangepast worden, dit hangt af van welk weerselement de juf benoemt.
- *Slot*: Tijdens het slot vraagt de juf korte reflectievragen: hoe vonden jullie het om de opdrachten te doen, wat was moeilijk, welke oefening zouden jullie anders gedaan hebben,

7.3.1 Reflectie

Omdat ik al twee muzikale activiteiten had uitgetest wou ik graag werken rond drama. In het stuk over taal stimuleren bij anderstaligen, kon je immers lezen dat het belangrijk is dat de kleuter een groot taalaanbod wordt voorgeschoteld. Dit doe je het best door de kleuter woorden te laten beleven. Drama is daar een perfecte werkvorm voor. De kleuters worden via drama ondergedompeld in een bad van fantasie en woorden. Daarom besloot ik te werken vanuit een prentenboek, waarbij de kleuters in contact kwamen met woorden van het thema moederdag.

Om deze les te maken heb ik eerst verschillende prentenboeken doorlopen. Het is niet makkelijk om een prentenboek te vinden op niveau laat staan om er meteen dramatisch mee aan de slag te gaan. Dit boek was qua taal niet al te moeilijk en door weinig tekst haalde ik ook meer mijn inspiratie uit de tekeningen. Dit is zeker een tip die ik meegeef, als je het moeilijk vindt om te werken met prentenboeken leg je focus dan eens niet op de tekst maar op de prenten. Je gaat merken dat je je fantasie gaat aanspreken en heel vernieuwend gaat werken.

Tijdens het geven van de les was ik erg blij met de keuze van de activiteiten. Rond jabbertalk had ik al gewerkt met de kleuters in oktober, ik was enorm verbaasd dat meer als de helft van de klas dit nog wist. De jabbertalk oefening verliep dan ook op rolletjes en er werd veel afgelachen. Waar de kleuters het moeilijker mee hadden was het objectenspel. Naar mijn mening was een wortel misschien een te concreet voorwerp. Ze bleven dus ook binnen de categorie eten en drinken en gingen niet out of the box denken. De volgende keer zou ik gebruik maken van een abstracter voorwerp, al is het niet makkelijk omdat je de connectie tussen het prentenboek en de oefening aanwezig moet zijn. Ik en mijn mentor hebben dan vaak ook dingen voorgedaan en enkele kleuters begonnen het principe dan toch door te krijgen.

Ook het tableau was een oefening waar kleuters woorden konden beleven. Ze moesten verschillende activiteiten die je op een feest kon doen voordoen. Zoals: dansen, eten, drinken, cadeautjes uitpakken, versieren, Deze woorden waren al aangereikt doorheen de twee weken rond moederdag. Ook in het prentenboek kwamen deze woorden voor, hierdoor kon elke kleuter aan de slag.

Michelle Grosemans

Als een kleuter even niet wist wat hij moest doen, gaf ik hem de tip om bij andere kleuters een ideetje te stelen. Zo gaf ik als juf een aanzet maar moesten ze toch zelf opzoek gaan. Nadien kwamen er ook verschillende weerselementen bij. Zoals: regen, donder, bliksem, De kleuters moesten hun handelingen dan aanpassen aan de weerselementen. Om dit weer visueel voor te stellen kon ik gebruik maken van de weerkalender in de klas. Hier kon ik naar verwijzen en konden de kleuters de weerelementen afleiden van de prenten.

Ik was ook enorm benieuwd naar de korte reflectieronde. Ik wou weten wat de kleuters er van vonden en wat zij leuk vonden om te doen. Hieruit bleek dat ze de jabbertalk en de pantomime het leukst vonden om te doen. Je merk dan toch dat ze niet enkel voor oefeningen kiezen waar ze niets moeten zeggen. In dit opzicht ben ik er wel in geslaagd om bepaalde kleuters hun angst om iets alleen te laten doen een stukje te overwinnen. Bepaalde kleuters hebben me dan ook erg verrast op een goede manier. Kort hierna kon ik in het hoekenwerk waarnemen dat de kleuters bepaalde scènes uit het prentenboek gingen naspelen. Ze verbeterden elkaar als een woord niet op de juiste manier werd gebruikt.

7.4 Klankverhaal (drama en muziek)

Naam: Klankverhaal

Doel(en): MV, muziek, werkvormen, 2.5, p 45, samen een klankspel of klankverhaal maken

Materialen: Prentenboek, gsm, instrumenten, vindinstrumenten en laptop

Groepering: Grote groep

Werkvorm: Doe-vorm

Differentiatie:

- *Tempo:* Ik heb gekozen om maar 4 pagina's te verklanken. Omdat ik het belangrijker vindt dat de kleuters hun denkproces in gang wordt gezet en dat ze muzisch en talig bezig zijn. Het aantal pagina's doet er niet echt toe.
- *Interesse:* Ik hoop de interesse op te wekken rond muziek en taal. Via een klankverhaal komen ze in contact met muziek en taal maar op een andere manier dan dat ze gewend zijn.

Taalstimulering:

- De kleuters bedenken bij een prent korte zinnen wat een personage zou kunnen vertellen
- De kleuters bedenken samen met de juf via een brainstorm welke geluiden, welke instrumenten, wie welk personage gaat zijn, ...

Bronnen: GO leerplannen en typeles Tine Geens

Extra: De bijlages van deze les kan je terug vinden onder bijlage vier

Lesverloop:

- *Sfeerschepping:* Themapop Rachel zit in de kring en is aan het huilen. De kleuters vragen wat er scheelt.
- *Inleiding:* Rachel vertelt dat ze morgen terug naar Hawaï gaat. Voor dat ze in Hawaï is moet ze eerst veel uren doorbrengen op het vliegtuig. Ze voelt haar dan vaak alleen en weet niet wat ze kan doen op het vliegtuig. Ze heeft wel een boekje maar ze kan er niet in lezen. Ze vraagt aan de kleuters als ze er geen stemmetjes muziek aan kunnen toevoegen.

Michelle Grosemans

- *Kern:*
 - *Voorlezen:* De juf leest het verhaal één keer voor. Hierna kiezen de kleuters vier pagina's die ze graag willen verklanken. Als er tijd over is kunnen er ook meer bladzijden verklankt worden.
 - *Brainstorm:* Per pagina gaan de kleuters brainstormen wat ze allemaal kunnen doen. Op een groot vel papier schrijft de juf alle ideeën op en worden er enkele per pagina gekozen. Zo kan het zijn dat iemand de tekst inspreekt met een bepaald stemmetje, dat er achtergrondmuziek wordt gemaakt met instrumenten/vindinstrumenten of op Youtube zoeken kleuters naar liedjes.
 - *Inoefenen:* Dan wordt de volgorde van de geluiden/klanken ingeoeft en nadien wordt het pas opgenomen.

- *Slot:* De kleuters beluisteren samen met de juf en Rachel het klankverhaal.

7.4.1 Reflectie

Tijdens mijn keuzemodule muzische vorming hebben we een les gewerkt rond prentenboeken verklanken. Dit viel meteen bij mij in de smaak en het leek mij de uitgelezen kans om dit ook eens uit te proberen bij mijn kleuters. Omdat ik via het klankverhaal woordenschat aanreik die de kleuters doorheen de week hebben leren kennen. Leert het kind deze woordenschat verwerven maar via een muzische activiteit. Dit is een voordeel van muzisch taalleren en kan je terug vinden onder hoofdstuk vijf.

Op voorhand had ik in de bib een geschikt boek uitgekozen. Omdat de kleuters voor het allereerst gingen werken rond het verklanken van een boek koos ik een sprekend boek. Hiermee bedoel ik een prentenboek waarbij je de tekst niet moet kennen om het verhaal te begrijpen. Zeker bij anderstalige kleuters is dit een must omdat ze het nadien in de leeshoek kunnen beluisteren.

De kleuters luisterden tijdens het vertellen van mijn verhaal aandachtig naar de inhoud. Ik had op voorhand verteld wat we gingen doen, hierdoor merkte ik dat alle kleuters veel aandachtiger luisterden en vooral keken naar het prentenboek. Tijdens het kiezen van de prenten ontstond er geen discussie over welke prenten we zouden nemen.

Michelle Grosemans

Ze kozen vooral prenten waar je automatisch een geluid van kon afleiden. Zoals een prent met de zee of een prent met aapjes erop.

Nadien begon het echte werk, we gingen het prentenboek verklanken. Eerst liet ik de prent zien en vertelden de kleuters kort wat ze zagen. Nadien gaven enkele kleuters ideeën om een prent te verklanken. Zo was er een prent waar een raam op stond en het buiten was aan het regenen. Er kwamen verschillende ideeën zoals: de regenbuis gebruiken, met vingers tokkelen op de grond, Nadien hielden we een korte stemming om het leukste idee te kiezen. Naast het verklanken van geluiden speelden het inspreken van stemmetjes ook een grote rol. Ik probeerde van verschillende kleuters bepaalde elementen uit zinnen te nemen. Het mochten ook geen te lange en te moeilijke zinnen zijn, want anders konden ze het niet onthouden voor het inspreken.

Omdat het bedenken en uitvoeren van de geluiden/stemmetjes snel verliep hebben de kleuters nog 4 prenten kunnen verklanken. Ik had persoonlijk gedacht dat het bedenken van de geluiden veel trager zou verlopen, daarom dat ik het aantal pagina's op 4 had gezet. Na het opnemen wilden de kleuters graag de geluiden horen, de hele tijd waren ze aan het lachen en vertellen. Ze vonden het super grappig om hun eigen stem of geluid te horen. Ik heb de geluiden thuis aan elkaar geplakt en nadien konden de kleuters hun eigen verhaal beluisteren.

Via de brainstorm vroeg ik aan de kleuters hoe we een bepaalde prent gingen verklanken. Hier zien we duidelijk het element waar de kleuters zelf met ideeën moeten komen. Deze ideeën vertelden ze mondeling aan mij en ik noteerde ze nadien. Naast het brainstormen was het bedenken van tekst voor de personages ook een oefening qua taalstimulering. De kleuters moesten aan de hand van de prenten zelf opzoek gaan wat een personage zou willen vertellen.

8 Besluit

Tijdens mijn onderzoek wou ik graag muzisch aan de slag om de Nederlandse taal te stimuleren. Door onderzoek van Karen Reekmans wist ik dat muzische werken een meerwaarde kan zijn om taal te stimuleren. Vanuit dit gedachtengoed ben ik dan ook vol goede moed begonnen aan mijn onderzoek. Ik kwam terecht in de derde kleuterklas in Schaarbeek (Brussel). Ik merkte al snel dat het begrijpen en spreken van de Nederlandse taal een probleem was in deze klas. Door mijn focus te leggen op taal en de twee domeinen muziek en drama binnen muzische vorming ging ik opzoek naar antwoorden op bepaalde vragen. Hoe ontwikkelt taal? Wat verstaan we onder anderstalige kleuters? Hoe stimuleer je taal bij anderstalige kleuters? Welke activiteiten zouden geschikt zijn om de Nederlandse taal te stimuleren?

Om op deze vragen een antwoord te formuleren ben ik opzoek gegaan naar verschillende bronnen. Op websites, in boeken en vaktijdschriften heb ik de juiste info geselecteerd en samen gevormd tot mijn theoretisch deel.

Zo heb ik een antwoord gekregen op de vraag hoe taal ontwikkelt. De taalontwikkeling begint al vanaf de geboorte en is erg noodzakelijk in de eerste levensjaren. Doordat bij anderstalige kleuters Nederlands niet de moedertaal is, is het normaal dat het aanleren van een tweede taal geen makkelijke opgave is. Uiteraard zijn er wel verschillende manieren om een taal te stimuleren. Alles heeft te maken met het veilige klasklimaat waar de kleuter zich wel of niet in bevind. Het onderzoek van PXL- Education, PXL- MAD en PXL – MUSIC toonde aan dat muzische vorming een steunpilaar kan zijn om de Nederlandse taal aan te reiken. Door de beperkte tijd heb ik mijn focus gelegd op twee van de vijf domeinen van muzisch vorming. Drama en muziek heb ik ingezet om de Nederlandse taal te stimuleren.

Door gebruik te maken van de muzische kalender heb ik vooral opgemerkt dat mijn kleuters na de korte activiteit veel actiever waren om aan het hoekenwerk te beginnen. Ze hadden tijdens deze activiteiten vaak nieuwe input gekregen die ze dan ook tijdens het werken in de hoeken gingen uitproberen. In die zin gingen ze wel meer met elkaar in interactie.

Naast het feit dat ze actiever aan het spelen begonnen, leerden ze ook beter en doordachter te reflecteren. Ik stelde gerichte vragen en leerde hierdoor om in de toekomst bepaalde activiteiten aan te passen.

Michelle Grosemans

Naast de kalender heb ik vier lessen kunnen uittesten. Dit was uiteraard niet veel maar mijn tijd was zo beperkt dat de mogelijkheid er ook niet was om meer uit te testen.

Er waren elke week geplande activiteiten waardoor ik enkele lessen heb moeten laten vallen.

Doordat ik maar vier lessen heb kunnen uittesten en de stageperiode erg kort was, kan ik onmogelijk aantonen dat ik een evolutie heb kunnen waarnemen. Ik heb bepaalde kleuters zien open bloeien. Hierdoor hebben ze de durf ontwikkeld om te spreken in groep. Andere waarvan ik het niet verwacht had, hadden een muzikaal talent. Vergeleken met oktober zijn bepaalde kleuters al erg gegroeid in het gebruiken en spreken van het Nederlands.

Zijn deze activiteiten een meerwaarde geweest voor het stimuleren van de Nederlandse taal? Aan de ene kant wel omdat bepaalde kleuters door muzische vorming erg open bloeien en dus meer spreekdurf ontwikkelen. Aan de andere kant niet omdat je binnen vier activiteiten onmogelijk een grote groei kan waarnemen.

Als ik in de toekomst verder zou gaan met deze methodiek zou ik hier dagelijks op inspelen.

Omdat ik als stagiair aan de slag was in deze klas, zijn er altijd bepaalde activiteiten die ik niet kan annuleren. Als klasjuf heb je op dat vlak meer vrijheid om te selecteren wat je wel of niet wil doen. Binnen de gegeven tijd was het dus praktisch onmogelijk om een evolutie waar te nemen. Dit neemt niet weg dat ik enorm genoten heb van mijn nationale stage in Schaarbeek (Brussel).

9 Bibliografie

Boeken

- Beek, W. v. (2004). Taal is een zaak van alle vakken. In W. v. Beek, *Taal is een zaak van alle vakken* (p. 142). Bussem: Coutinho.
- Bekaert, A. (2008). De beste maatjes. In A. Bekaert, *De beste maatjes* (p. 237). Brugge: Die Keure.
- Crul, K. (2005). Klein applaus . In K. Crul, *Koen Crul*. abimo.
- Crul, K. (2013). Zeppelin. In K. Crul, *Zeppelin* (p. 592). /: Pelckmans.
- Derave, V. (2010). Taart voor mama. In V. Derave, *Taart voor mama* (p. 24). Wielsbeke: De eenhoorn.
- Donk, C. V. (2009). Praktijkonderzoek in de school. In C. V. Donk, *Praktijkonderzoek in de school* (p. 335). Bussem: Coutinho.
- Janssens, R. (2013). Meertaligheid als cement van de stedelijke samenleving. In R. Janssens, *Meertaligheid als cement van de stedelijke samenleving* (p. 149). Brussel: VUB.
- Laarschot, M. v. (1997). Lesgeven in meertalige klassen . In M. v. Laarschot, *Lesgeven in meertalige klassen* (p. 474). Nederland: Wolters-Noordhoff Groningen.
- Moons, T. B. (2010). *Kunsteducatie op school breed bekeken*. Opgeroepen op Januari 20, 2017, van Veerman: <http://www.veerman.be/bibliotheek/files/kunstenschool.pdf>
- Praag, L. v. (2016). Haal meer uit meertaligheid . In L. v. Praag, *Haal meer uit meertaligheid* (p. 160). Leuven: Acco.
- taal, K. e. (sd). *Taal kind en taal*. Opgeroepen op December 12, 2016, van <http://kindentaal.logopedie.nl/site/wat>

Websites

- GO. (sd). *GO4ty*. Opgeroepen op december 2012, 2016, van GO4ty: <http://pro.g-o.be/blog/Documents/Cahier%20Woordenschatverwerving%20anderstalige%20instappende%20peuters%20kleuters%20GO4ty!.pdf>
- GO. (sd). *WOK*. Opgehaald van WOK: http://pro.g-o.be/blog/Documents/WOK_bao.pdf
- GO. (2016, Januari 2). *WOK*. Opgeroepen op Januari 2, 2016, van WOK: http://pro.g-o.be/blog/Documents/WOK_bao.pdf
- GO! (sd). *GO! leerplandoelen*. Opgehaald van GO! leerplandoelen: <http://pro.g-o.be/pedagogische-begeleiding/basisonderwijs/leerplannen-basisonderwijs>
- Karen, R. (2017, Mei 5). *Kleutergewijs*. Opgeroepen op 2017, van Kleutergewijs: <https://kleutergewijs.com/2017/05/07/muzisch-taalleren-een-opportuniteit-voor-talige-interactie-of-chaos-in-de-klas/>
- Reekmans, K. (2016, November 22). *PXL teaser*. Opgehaald van PXL teaser: <https://pxl-experts.smallteaser.com/article/anderstalige-nieuwkomers-leren-nederland>
- spiegel, C. i. (2014). *Cultuur in de spiegel*. Opgehaald van Canon cultuurcel: <http://canoncultuurcel.be/cultuur-de-spiegel-inleiding>

Artikels

- Leemans, L. (2015). Gebruik de thuistaal van je kinderen. *Klasse* , 1.
- Lefebvre, M. (2014). De taalbadkoffer. *In gesprek* , 3.
- N., V. (2015). Samenwerking theater en onderwijs. *Het jonge kind* , 4.
- Opnieuw 950 euro per bijkomende anderstalige kleuter. (sd). <http://www.hildecreevits.be/nl/opnieuw-950-euro-bijkomende-anderstalige-kleuter> .
- Verheyen, L. (2005). Mondeling taalvaardigheidsonderwijs. *Kleuters en ik* , 4.
- Vanechoutte, A. (2013). Meertaligheid is een troef, geen handicap. *Klasse* , 6.

Michelle Grosemans

Cursus

Steverlinck, S. (2016, December). NT2 didactiek. *NT2 didactiek*. Hasselt, Limburg, België: PXL.

Afbeeldingen

Google

Michelle Grosemans

10 Bijlagen

10.1 Bijlage 1

10.1.1 Prent kok

Michelle Grosemans

10.1.2 Foto's keukenmateriaal

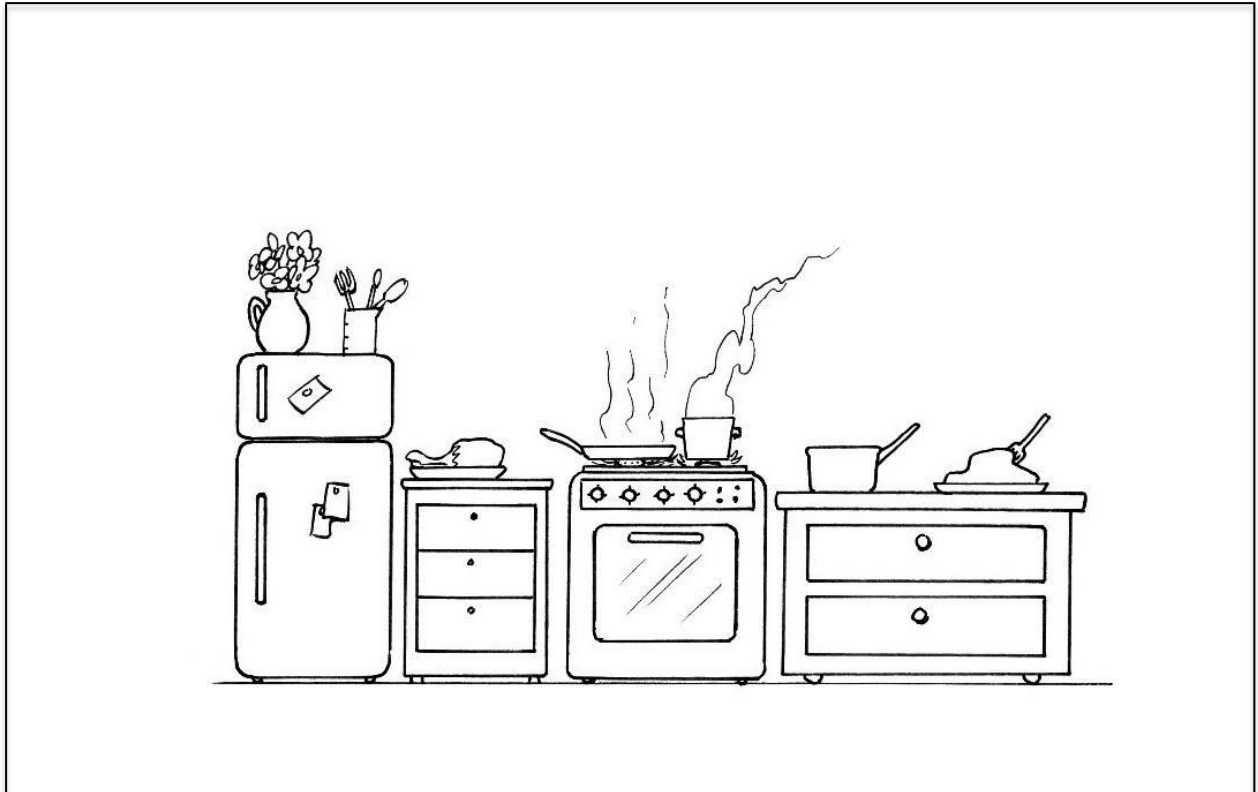

Michelle Grosemans

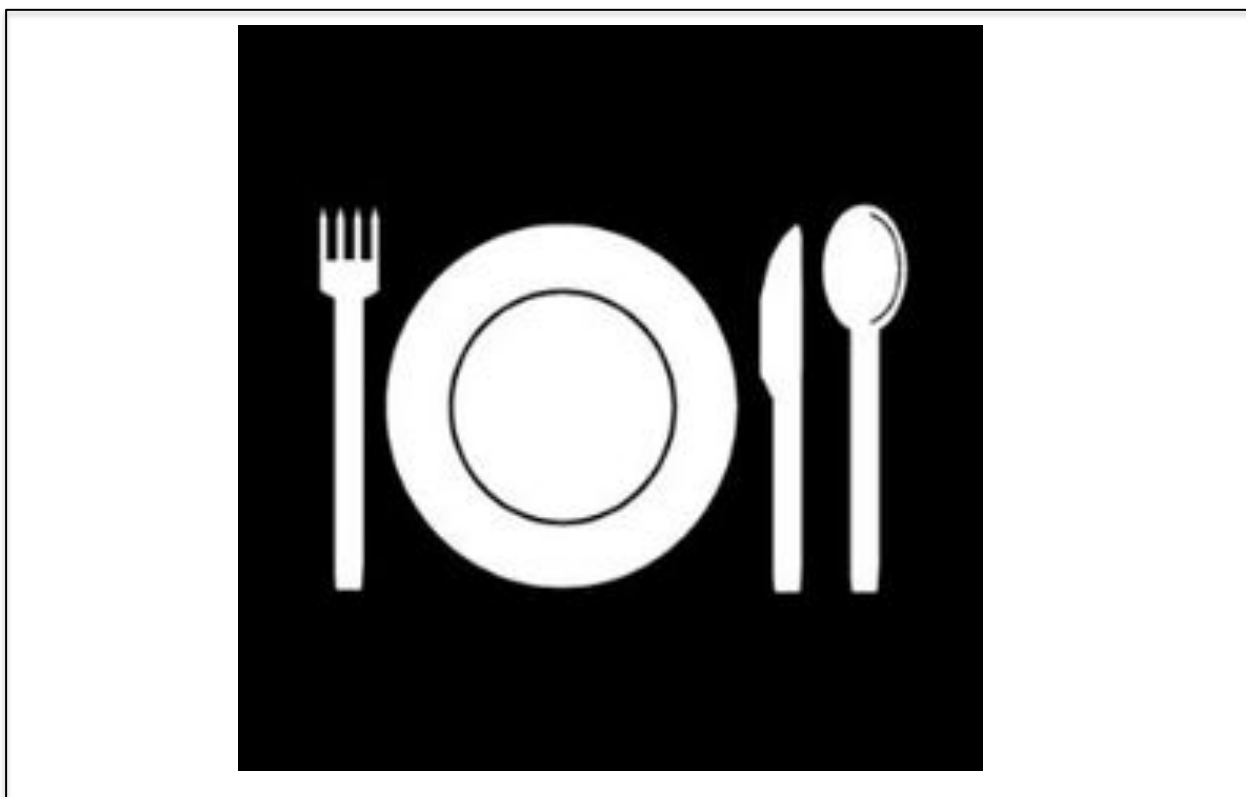

Michelle Grosemans

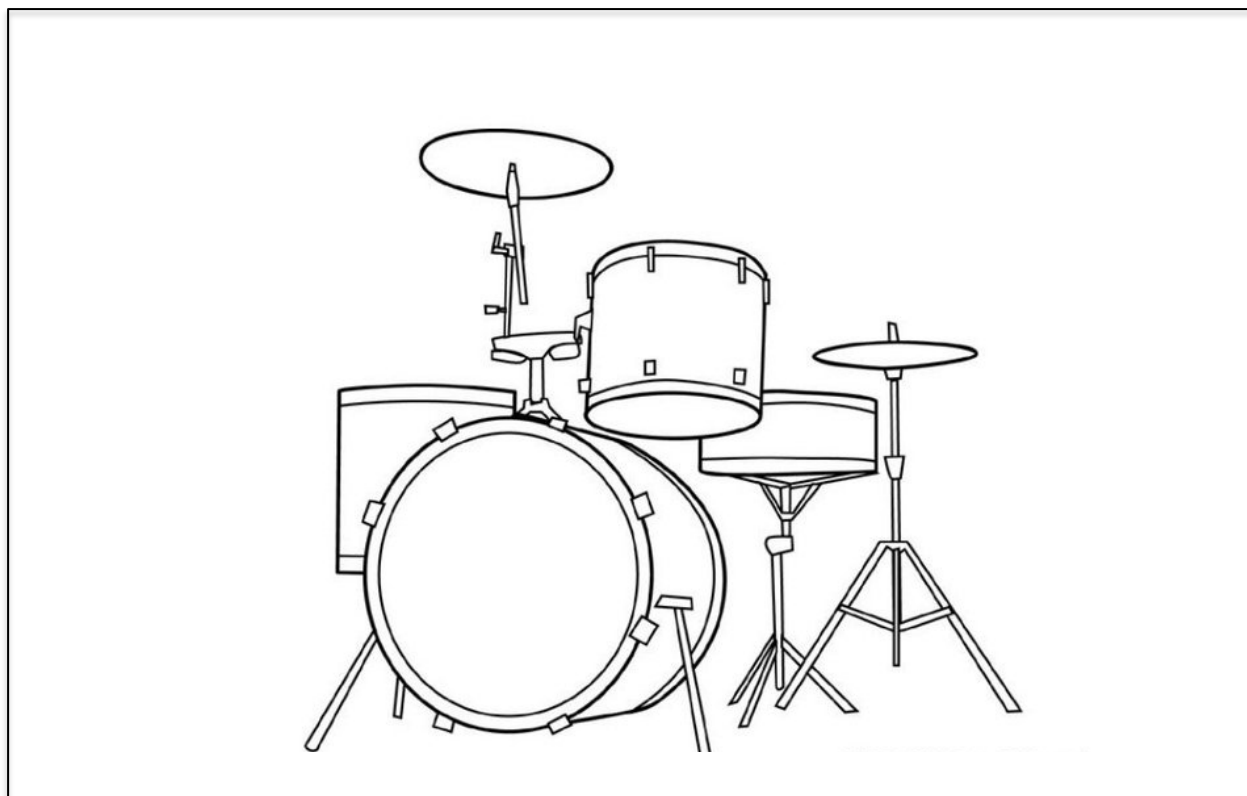
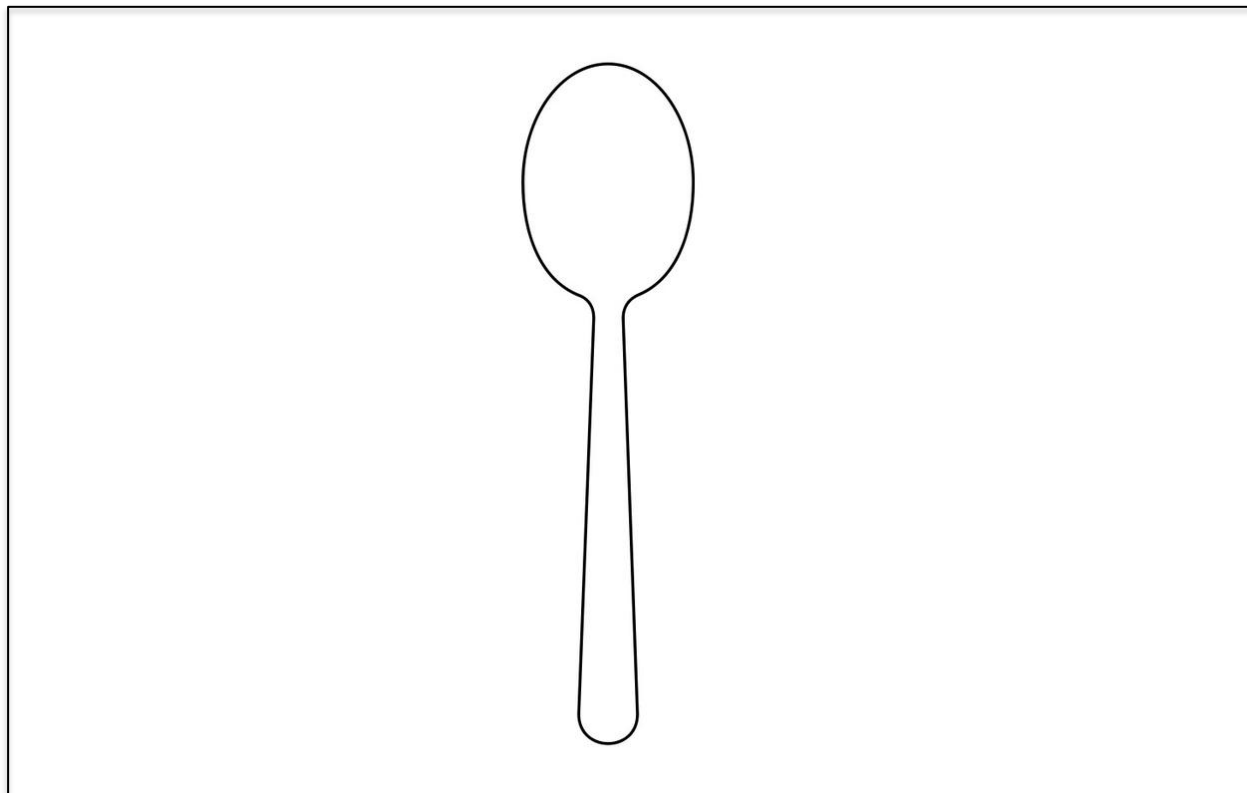
10.1.3 Prenten lied keukenorkest

Michelle Grosemans

Michelle Grosemans

Michelle Grosemans

10.2 Bijlage twee**10.2.1 Getallenkaartjes**

1	2	3
4	5	6

Michelle Grosemans

10.2.2 Foto's instrumenten

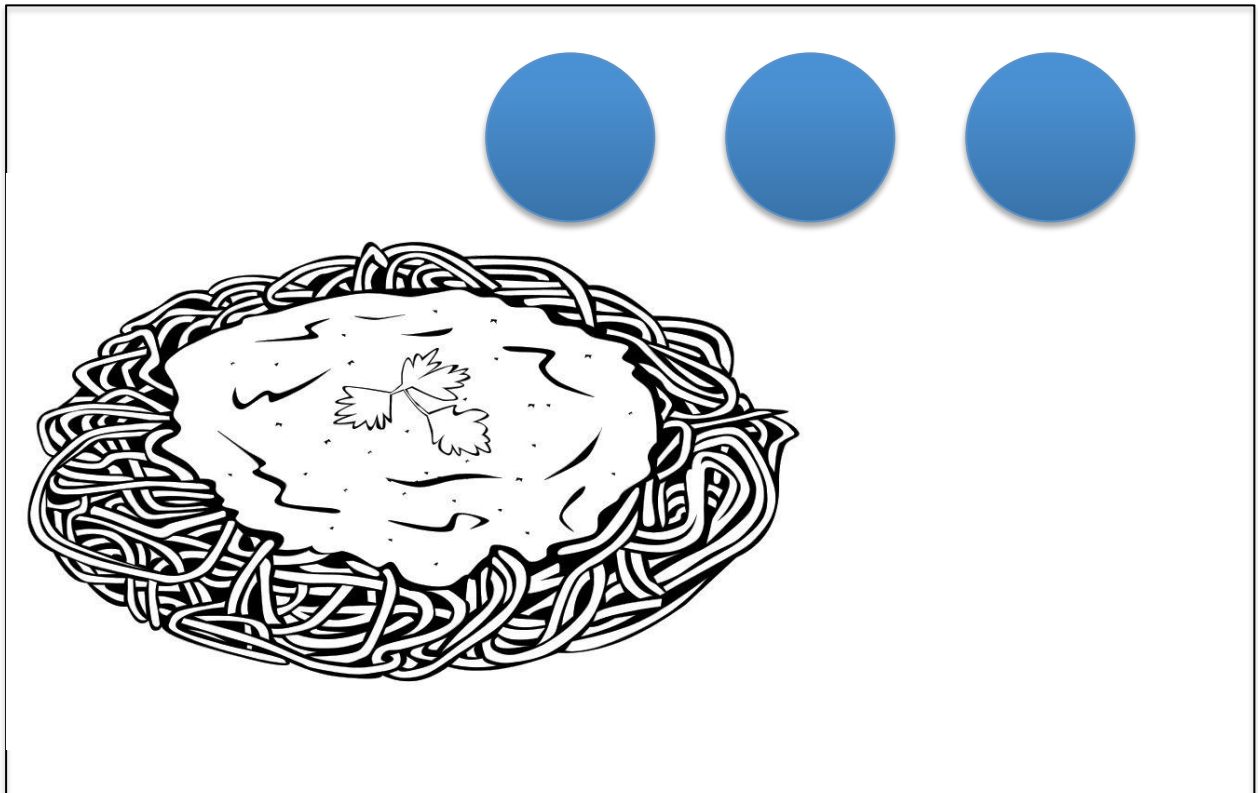
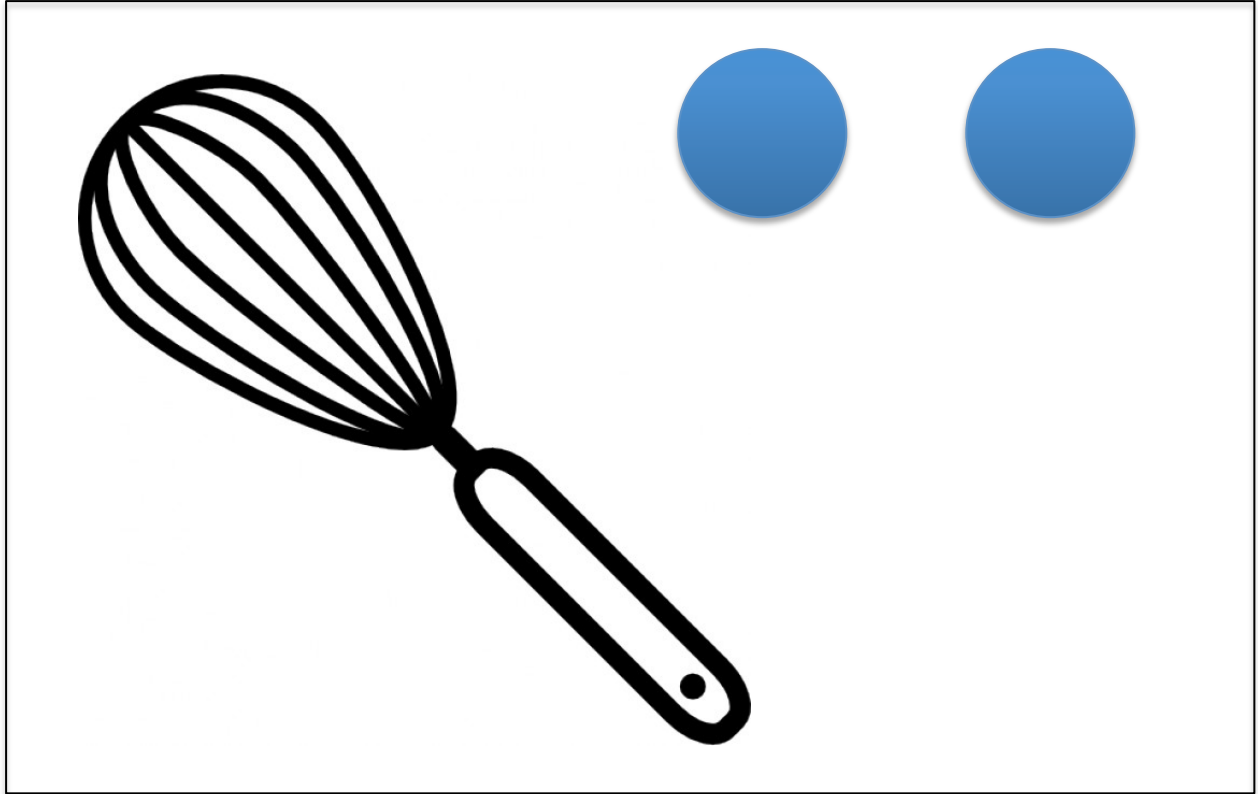

Michelle Grosemans

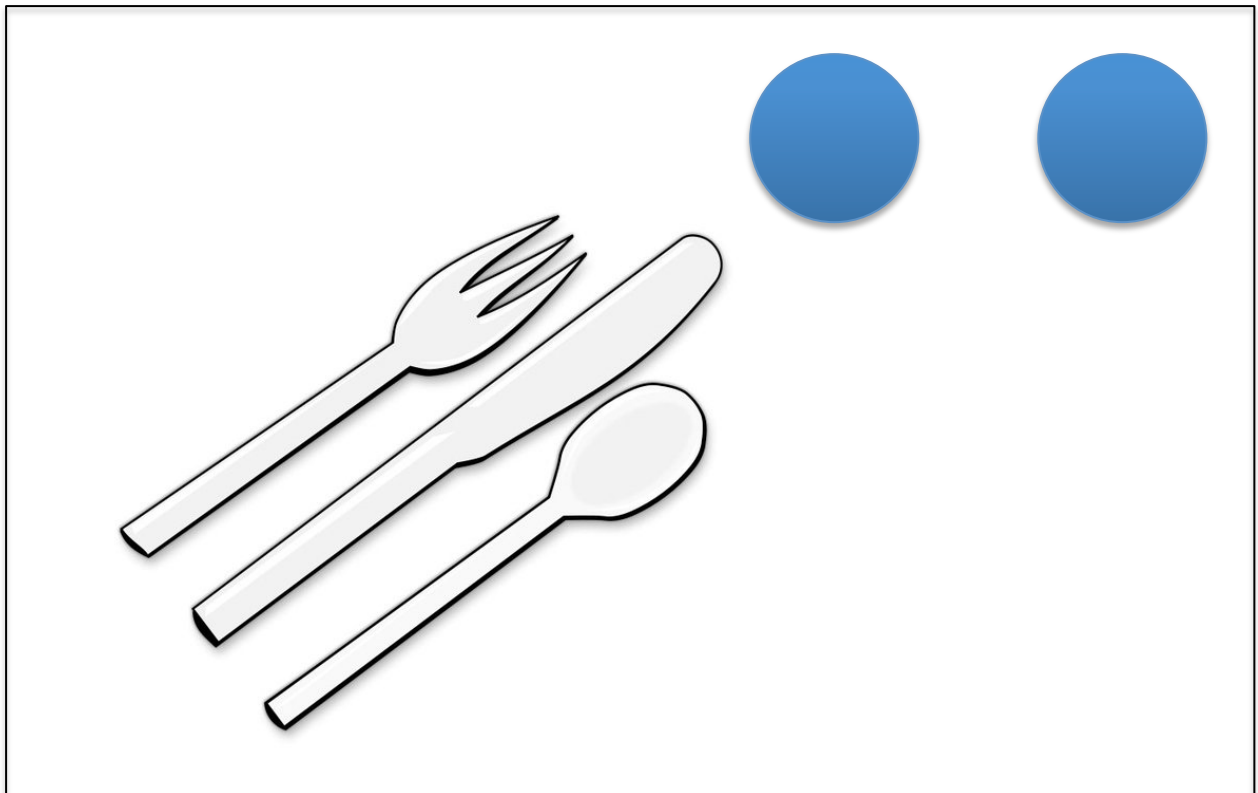
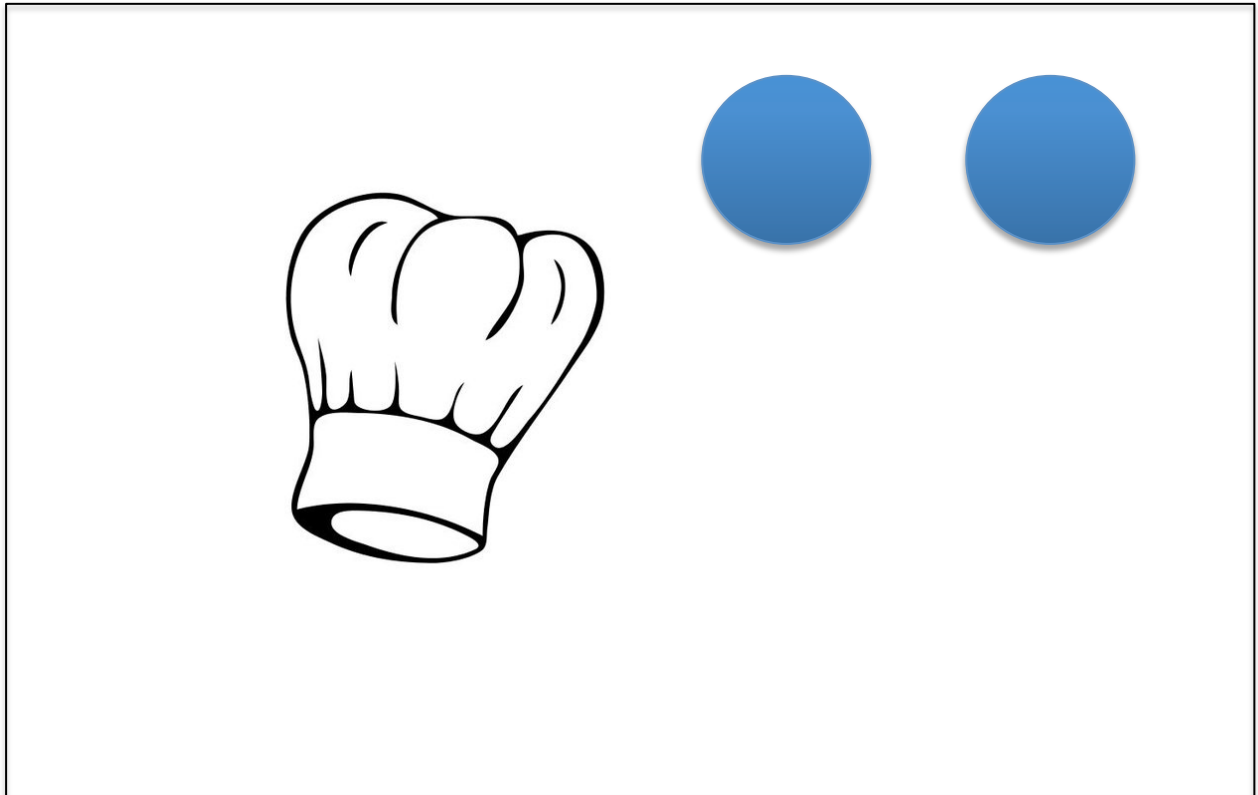

Michelle Grosemans

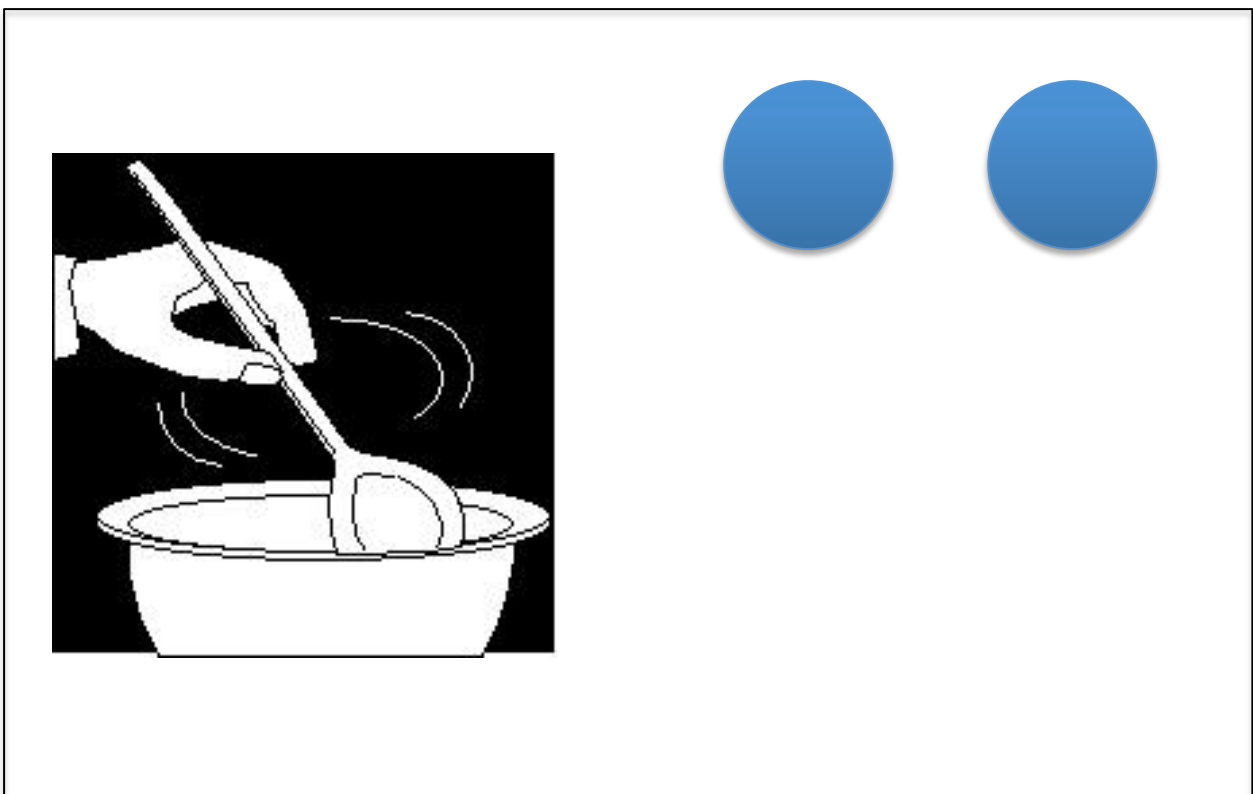
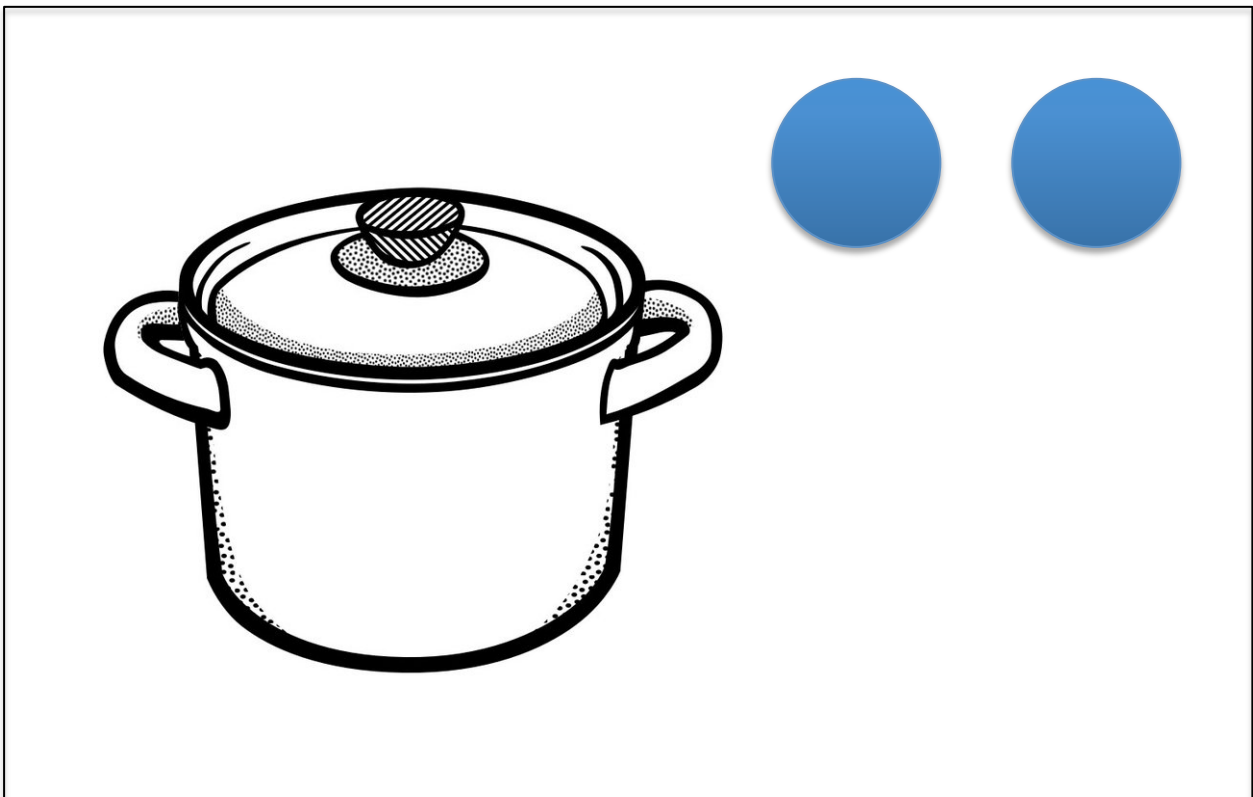
10.2.3 Ritme – woordkaarten

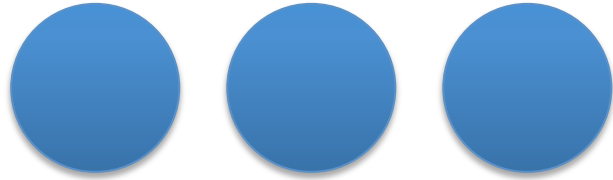
Michelle Grosemans

Michelle Grosemans

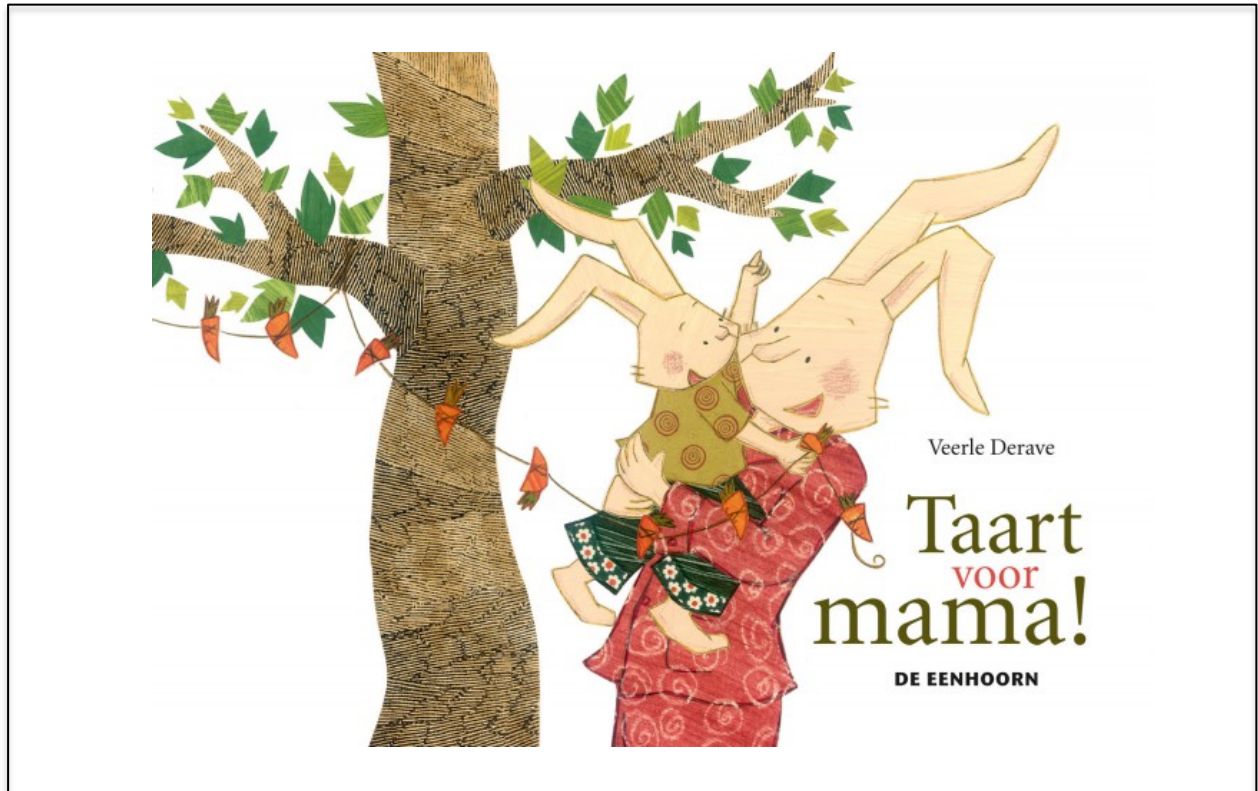

Michelle Grosemans

10.3 Bijlage drie

10.3.1 Cover prentenboek

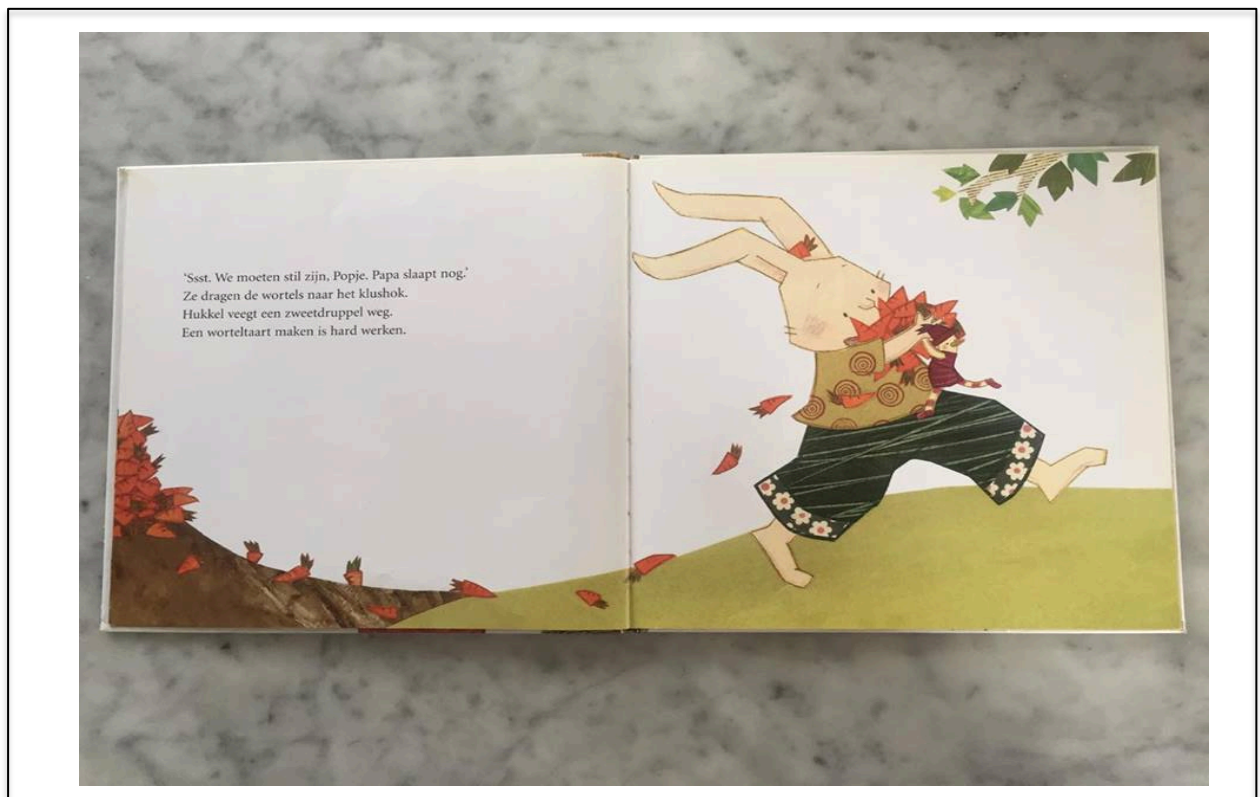

Michelle Grosemans

10.3.2 Vijf prenten uit het prentenboek

Michelle Grosemans

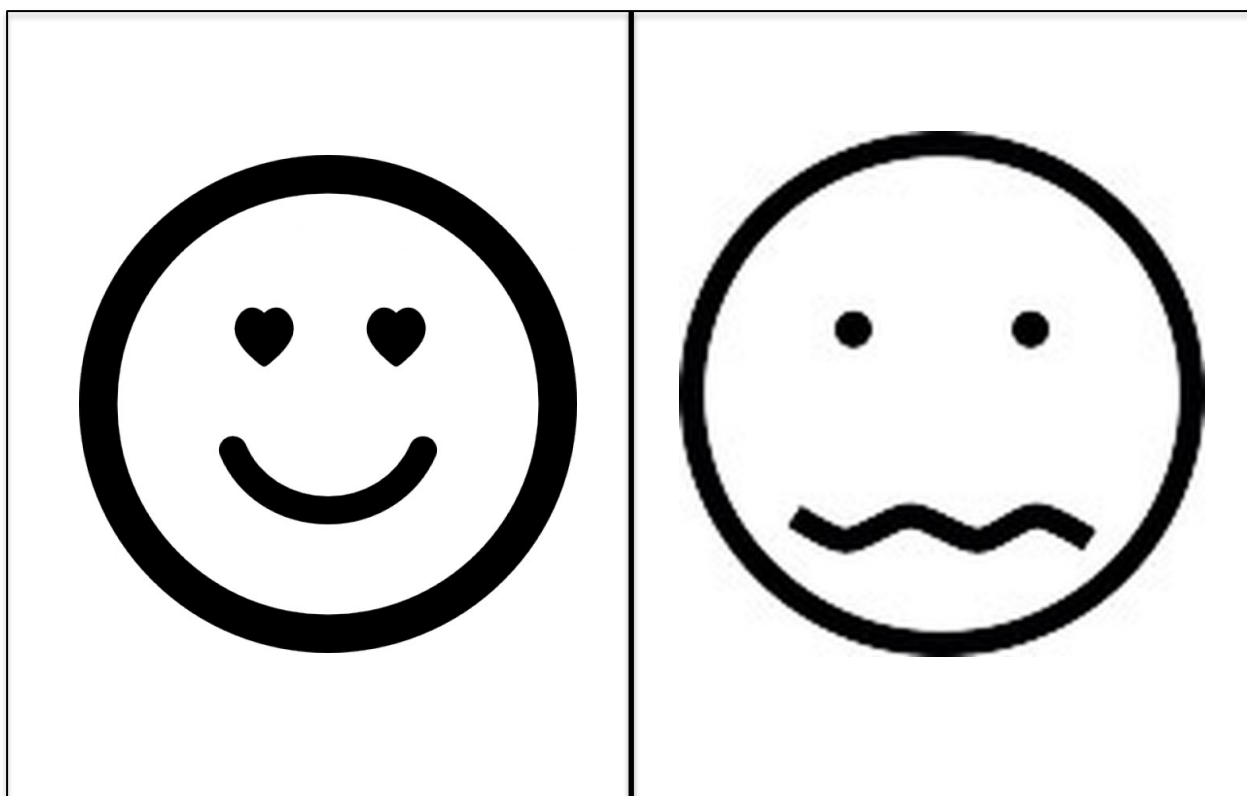
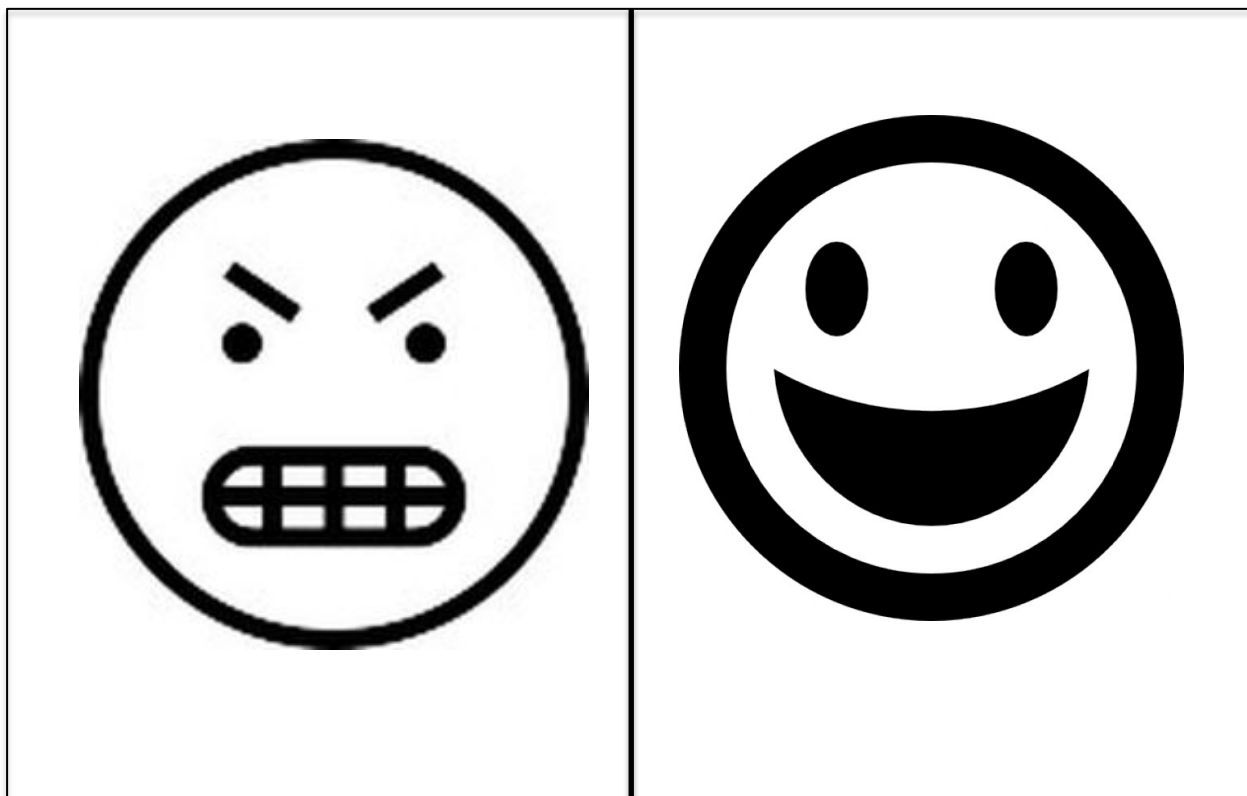

Michelle Grosemans

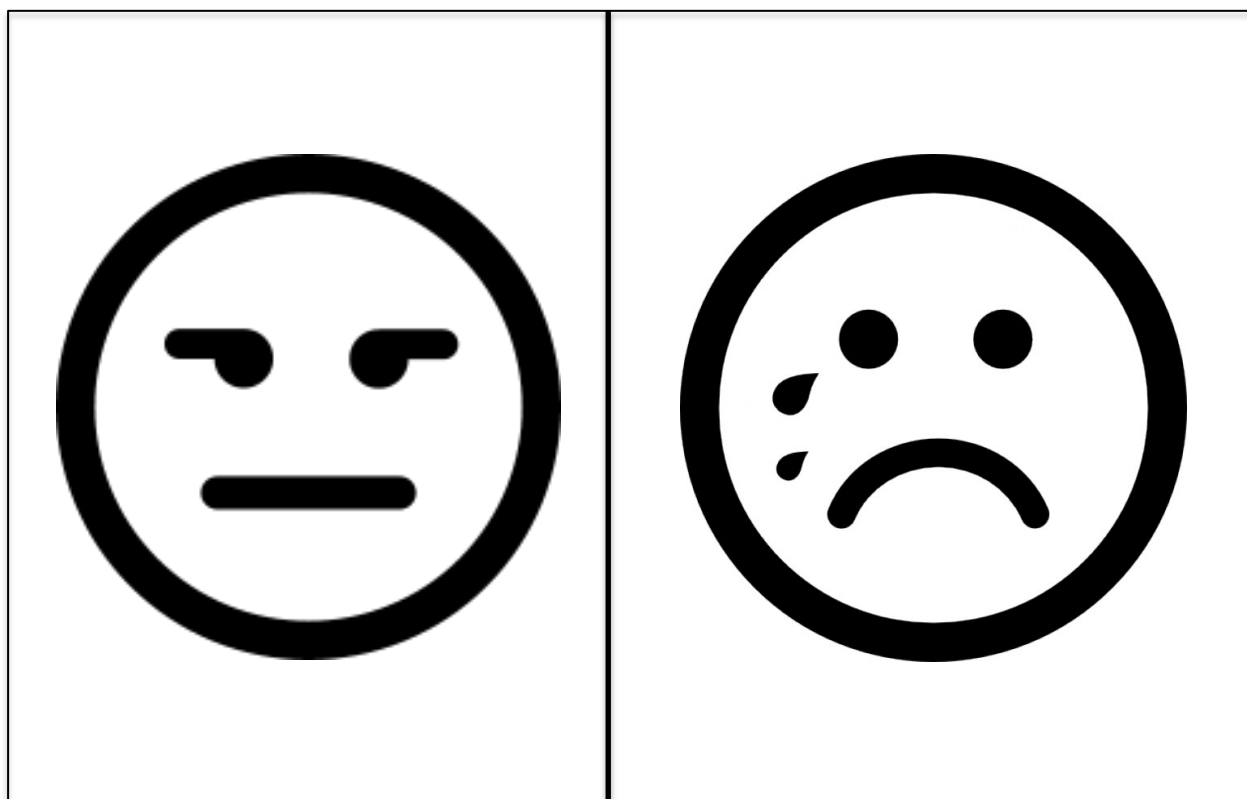

Michelle Grosemans

10.3.3 Gevoelskaarten

Michelle Grosemans

10.3.4 Weerselementen

Michelle Grosemans
